

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

POVILAS KAZAKEVIČIUS
(MAGISTRANTŪROS DIENINIŲ STUDIJŲ VERSLO TEISĖS PROGRAMA)

**CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO
TEISMO PRAKTIKOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Egidijus Baranauskas

Vilnius, 2007

TURINYS

I VADAS.....	3
1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO SAMPRATA IR TIKSLAI	6
2. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO SANTYKIO DALYVIAI, PRIGIMTIES TEORIJOS IR GRUPĖS	9
3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE	14
3.1. NUKENTĖJUSIOJO TEISĖ KREIPTIS Į DRAUDIĄ IR/ARBA DRAUDĖJĄ DĖL PADARYTOS ŽALOS ATLYGINIMO	14
3.2. NUKENTĖJUSIOJO PATIRTOS NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS.....	20
3.3. DRAUDIKO ATGRĘŽTINIO REIKALAVIMO TEISĖ IR SUBROGACIJA CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIME.....	28
3.4. IŠMOKOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIME DYDIS IR JOS SUMAŽINIMAS	37
3.5. VEŽĖJŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI NAGRINĖTI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE.....	40
3.6. NOTARO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE	45
4. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI EUROPOS BENDRIJŲ TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKOJE	51
IŠVADOS	56
AUTORIAUS PASIŪLYMAI	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	61
SANTRAUKA.....	69
SUMMARY.....	69

ĮVADAS

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau – CK), kurio 6.254 str. nustatytas bendrasis civilinės atsakomybės draudimo principas. Reikia paminėti, kad 1964 m. Civiliniame kodekse² civilinės atsakomybės draudimo (toliau – CAD) klausimas atskirai nebuvo reglamentuotas, tačiau šio kodekso 463 str. buvo nurodyta, kad privalomojo asmens draudimo rūšis nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Nepaisant palyginus ilgo civilinės atsakomybės draudimo instituto funkcionavimo *de jure*, pastarosios naujojo Civilinio kodekso nuostatos veikimas *de facto* sukelia nemažai teorinių ir praktinių problemų, kurias savo praktikoje sprendžia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT). Kita vertus, nemažai reikšmingų ir aktualių šio instituto klausimų vis dar nėra atsakyta arba yra išaiškinta prieštaringai, tad šiame darbe bus bandoma analizuoti ir mokslškai įvertinti bent keletą iš jų.

Temos naujumas. CAD institutas bendrai, o ir kai kurios atskiros šio draudimo rūšys yra nagrinėtos Lietuvos ir užsienio autorių straipsniuose, moksliniuose bei periodiniuose leidiniuose, ieškota šio instituto teisinių ir faktinių ištakų, vertinta civilinės atsakomybės draudimo civilinio teisinio santykio struktūra, dalyviai, jų tarpusavio santykiai, tačiau analizuota tik kai kurių konkrečių tokio pobūdžio draudimo rūšių specifika, ne retai apsiribojant gana paviršutinišku kokybinių instituto bruožų vertinimu. Iš Lietuvos autorių bene nuodugniausiai ir išsamiausiai tam tikrus civilinės atsakomybės draudimo aspektus – civilinės atsakomybės doktrinų įvairovę ir atskirų krypčių požiūrius, draudimo santykio specifiką, nagrinėjo T. Kontautas³. Paminėtini ir tokie autoriai, kaip J. Čepinskis, D. Raškinis, R. Stankevičius, A. Šernius⁴, A. Kabišaitis⁵, K. Bagdonavičius⁶, L. V. Papirtis⁷, E. Baranauskas⁸, J. Okmanas⁹. Iš užsienio autorių atskirus aktualaus instituto aspektus tyrė I. Youngman¹⁰, G. Roberts¹¹, P. Huber¹². Civilinės atsakomybės draudimo

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

³ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.; Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką // Teisė, 2003, Nr. 49, P. 66-73.

⁴ Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius A. Draudimas. Kaunas. 1999.

⁵ Kabišaitis A. Gydytojo veiksmų standarto samprata ir reikšmė taikant gydytojų civilinę atsakomybę Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Teisė, 2003, Nr. 49, P. 38-51.

⁶ Bagdonavičius K. Transporto priemonių savininkų (valdytojų) civilinės atsakomybės draudimas ir transporto priemonių draudimas // Keturi ratai, 1996, Nr. 4, P. 26-27.

⁷ Papirtis L. V. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija, 2001, T. 23, P. 183-192.

⁸ Baranauskas E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija, 2003, T. 37 (29), P. 59-65.

⁹ Okmanas J. Civilinės atsakomybės draudimas atsakomybės nepanaikina // Veidas, 1998, Nr. 46, P. 62-63.

¹⁰ Youngman I. Directors' and Officers' Liability Insurance. – Cambridge, Woodhead Publishing, 1999, 224 p.

¹¹ Roberts G. Understanding Physician Liability Insurance Crisis // Family Practice Management, 2002. Nr. 9, P. 47-51.

¹² Huber P. Injury litigation and liability insurance dynamics // Science, 1987, Nr. 4823, P. 31-36.

klausimai ne kartą nagrinėti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. – 2007 m. veiklos metais. Tačiau dėl moksliniuose straipsniuose bei civilinių bylų nagrinėjimo procese palaikomų skirtingų šio instituto ištakų bei įgyvendinimo mechanizmo doktrinų, nepakankamai aiškaus šio santykio dalyvių teisių ir pareigų pasiskirstymo bei apibrėžtumo lygio, autoriaus nuomone, yra būtinybė apibendrinti ir mokliškai įvertinti susiklosčiusią praktiką, nagrinėjant svarbiausius civilinės atsakomybės draudimo, kaip teisinio instituto, klausimus. Orientuojantis į iškeltoje temos turinį bei siekiant mokslinę analizę atlikti tam tikroje teorinėje bei praktinėje plotmėje – LAT suformuotoje praktikoje civilinės atsakomybės draudimo byloje, šiame darbe keliami uždaviniai siejami būtent su minėtų bylų teisiniu - sisteminiu vertinimu ir galimų sprendimų aktualiais klausimais paieškomis.

Temos aktualumas. Plėtojantis Lietuvos ekonomikai ir rinkoje plečiantis siūlomų paslaugų spektrui bei įvairovei (advokatų, antstolių, audito, draudimo bendrovių ir kt. veikla), komerciniams teisiniams santykiams įgaunant vis naujesnes, įmantresnes formas, lemiančias aukštą kvalifikuotų specialistų (tam tikra prasme – šių santykių formuotojų) atsakomybės lygį, civilinės atsakomybės draudimas tampa abiejų santykio dalyvių apsaugos garantu, be to, privalomasis civilinės atsakomybės draudimas apsaugo ne tik asmens ar įmonės interesus, bet iš dalies ir mokesčių mokėtojų pinigus, nes gana dažnai iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto mokamos kompensacijos ar teikiama kitokia parama nukentėjusiems asmenims, kai kaltininkas nežinomas, jo neįmanoma nustatyti arba jis neturi pinigų žalai atlyginti. Lietuvai pavojingai pirmaujant autotransporto priemonių avarijų skaičiumi Europos Sąjungoje, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo svarba, bei draudiminio įvykio metu patirtų asmens netekimų kompensavimo sistemos tobulinimas neabejotinai tampa tiek draudėjo, draudiko, tiek ir įstatymo leidėjo interesu. Kokia yra šiuolaikinė civilinės atsakomybės draudimo instituto samprata? Kokios yra draudiko ir draudėjo atsakomybės formos ir ribos? Kokia LAT suformuota ir šiuo metu palaikoma praktika civilinės atsakomybės draudimo ginčiuose? LAT praktikos tendencijos, vienos ar kitos mokslinės teorijos palaikymo pagrindimas, ateities prognozės. Šiame darbe autorius bandys atsakyti į visus šiuos, civilinių draudiminių santykių kontekste opius klausimus.

Hipotezė: vieningos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos civilinės atsakomybės draudimo byloje formavimas yra neįmanomas nuolatos besivystančioje ir kokybiškai tobulėjančioje civilinių teisinių santykių plotmėje.

Darbo tikslas: vadovaujantis teisės aktais, doktrina, reglamentuojančia civilinės atsakomybės draudimo sampratą ir bruožus, LAT praktika šioje srityje bei darbe atlikta sisteminė, lyginamąja ir analitine šaltinių analize įrodyti iškeltą hipotezę.

Darbo uždaviniai. Siekdamas įrodyti darbe iškeltą hipotezę, autorius sau kelia šiuos uždavinius:

1. Remiantis analitiniu bei sisteminiu metodu, suformuluoti universalią civilinės atsakomybės draudimo sampratą bei išskirti esminius šios draudimo rūšies tikslus nukentėjusiojo, apdraustojo bei visuomenės atžvilgiu;
2. Išanalizavus civilinės atsakomybės draudimo sampratų (teorijų) doktrininę įvairovę, LAT nutartyse identifikuoti ir apibūdinti Lietuvoje taikomą draudiko ir draudėjo atsakomybės pagal CAD sutartį modelį;
3. Patvirtinti arba paneigti vieningos LAT praktikos neturtinės žalos atlyginimo, esant civilinės atsakomybės draudimui, tendenciją ir reikšmę CAD sutarties šalims;
4. Išanalizuoti ir susisteminti LAT nutartis regreso, subrogacijos bei draudimo išmokos dydžio ir jo sumažinimo klausimais, įvertinti šių instituto elementų faktinio veikimo įtaką CAD santykių atsiradimui bei vystymuisi;
5. Įvertinti notarų profesinės civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo problemas bei jų sprendimo išsamumą ir apibrėžtumą LAT praktikoje, susieti LAT praktiką šioje srityje su civilinės teisės doktrinoje formuojamu požiūriu;
6. Nustatyti civilinės atsakomybės doktrinos, socialinių CAD santykių kitimo bei Europos Bendrijų Teisingumo Teismo prejudicinių sprendimų įtaką pažangiam LAT praktikos formavimui ir efektyvių teisinio reglamentavimo modelių nacionalinėje teisėje pritaikymui;
7. Pateikti praktinių kryptingos LAT praktikos formavimo, kasacinių argumentų optimizavimo bei CAD atskirų klausimų teisinio išaiškinimo pasiūlymų.

Tyrimo ribos. Vykdamas šiame darbe iškeltus uždavinius ir atlikto tyrinėjimo pagrindu bandant įrodyti pateiktą hipotezę, darbe bus vertinami Lietuvos bei užsienio autorių moksliniai darbai aktualiais klausimais, nacionaliniai bei tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys civilinės atsakomybės instituto paskirtį ir žalos atlyginimo procedūros faktinį įgyvendinimą, tačiau pagrindiniu **tyrimo objektu** bus LAT formuojama praktika sprendžiant teisės taikymo klausimus dėl privalomojo ir savanoriškojo civilinės atsakomybės draudimo, žalos atlyginimo bei reikalavimo perėjimo kitam asmeniui. Dėl didelio privalomojo ir savanoriškojo civilinės atsakomybės draudimo rūšių (šakų) skaičiaus, siekiant mokslinį tiriamąjį darbą parengti kiek įmanoma išsamesnį ir nuodugnesnį, LAT praktikoje bus akcentuojami aktualiausi ir daugiausiai ginčų keliantys CAD elementai: nukentėjusiojo teisė kreiptis į draudiką ir/arba draudėją dėl pastarojo padarytos žalos atlyginimo, neturtinės žalos atlyginimas, draudiko atgręžtinio reikalavimo teisė ir subrogacija

civilinės atsakomybės draudime, išmokos civilinės atsakomybės draudime dydis ir jo sumažinimas. Atskirai bus aptartos ir kai kurios CAD rūšys, kaip antai vežėjų CAD bei notarų profesinis CAD. Bus vertinami LAT sprendimų pagrindimai ir galimos prognozės jau nagrinėtais klausimais.

Tyrimo metodai. Rengiant šį darbą bus derinami analitinis, lyginamasis, aprašomasis bei sisteminis metodas. Kai ypatingai svarbius reikėtų išskirti sisteminį bei analitinį metodą, kadangi autoriaus tyrinėjimo lauke bus skirtingo laikotarpio ir nevienodais teisiniais pagrindimais argumentuotos LAT nutartys, taip pat bus išskirta keletas įdomesnių Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimų, nacionalinės teisės aktai bei doktrina bus lyginama su teismų teikiamais išaiškinimais konkrečiais nagrinėjamo instituto bruožais.

Reikia pastebėti, kad darbe itin didelis dėmesys bus skirtas teisės doktrinos, įstatymo leidėjo bei LAT praktikos labiausiai išplėtotiems civilinės atsakomybės draudimo elementams bei probleminiams klausimams (jie jau buvo paminėti). Tokį savo pasirinkimą šio darbo autorius grindžia tuo, kad kiek išsamesnę mokslinę bei sisteminę analizę aktualiais civilinės atsakomybės draudimo klausimais galima atlikti tik įvertinus skirtingu laikotarpiu LAT paremtas nevienodas tų pačių klausimų sprendimo koncepcijas, o be to, kasacinę instanciją pasiekiantys ginčai yra patikimiausias praktikoje iškylančių problemų veidrodis ir būtent todėl teisinė minėtų problemų analizė verta skaitytojo dėmesio.

1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO SAMPRATA IR TIKSLAI

Prieš pradėdant nagrinėti civilinės atsakomybės draudimo doktrinos pripažįstamas šio instituto koncepcijas bei LAT formuojamą praktiką aktualiais klausimais, svarbu apibrėžti kas gi yra civilinės atsakomybės draudimas ir kokie yra šiam institutui keliami tikslai draudėjo, nukentėjusio asmens bei visuomenės požiūriu.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.245 str. 1 d. nurodo, jog **civilinė atsakomybė** – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius ar sumokėti netesybas. Civilinės atsakomybės draudimo samprata apibrėžta Draudimo įstatymo¹³ 2 str. 3 d., pagal kurią, **civilinės atsakomybės draudimas** – tai asmens turtinių interesų, susijusių su civiline atsakomybe už nukentėjusiems tretiesiems asmenims ar jų turtui padarytą žalą, draudimas, kai draudiko mokamos draudimo išmokos dydis priklauso nuo nuostolių, kuriuos apdraustasis privalo

¹³ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

atlyginti nukentėjusiam trečiajam asmeniui už padarytą žalą, dydžio, tačiau neviršijant draudimo sumos, jeigu ji nustatoma draudimo sutartyje. CK 6.987 str. nustato, kad draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis. Taigi, galima teigti, kad **civilinės atsakomybės draudimo sutartys** – tai įstatymiškai reglamentuotos, ribotos piniginės apimties nuostolių atsiradimo rizikos perkėlimo sutartys, kai draudėjo vykdomai veiklai arba civilinės apyvartos objektų disponavimui yra nustatoma draudiminė pasauga, pasireiškianti rizikos, galinčios atsirasti iš tokios veiklos arba disponavimo minėtu objektu perkėlimu draudikui, riziką apribojant draudimo sutartyje nustatyta suma.

Civilinės atsakomybės draudimas visuomenėje turi didelę reikšmę, todėl valstybė nustato privalomąjį kai kurių veiklos sričių draudimą. Vyriausybės patvirtintos privalomojo civilinės atsakomybės draudimo plėtojimo programos¹⁴ 2 str. pažymima, kad civilinė atsakomybė paprastai draudžiama privalomuoju draudimu tų žmogaus veiklos sričių, kuriose dėl veiklos specifikos gali būti padaryta didelė žala visuomenės nariams (žmogaus sveikatai ar turtui). Civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis apsaugo draudėją nuo finansinių nuostolių, kurie gali atsirasti nukentėjusiesiems pareiškus pretenzijas dėl žalos atlyginimo. Kita vertus, CAD apsaugo trečiųjų asmenų turtą, nes žalos kaltininkas gali stokoti lėšų žalai atlyginti. Teisiškai svarbiu privalomojo civilinės atsakomybės draudimo teisinių santykių srityje laikytinas 2001 m. birželio 14 d. priimtas Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas¹⁵, kurio aktuali redakcija¹⁶ priimta 2007 m. gegužės 17 d. Šiuo teisės aktu gana pažangiai buvo įtvirtintos draudimo teisinio santykio dalyvių teisės ir pareigos, draudimo sutarčių sudarymo, galiojimo bei nutraukimo tvarka, draudimo įmokų dydžiai ir koeficientai, kitos draudimo sąlygos.

Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato ir savanoriškąjį civilinės atsakomybės draudimą. Pastaruoju atveju draudimo sutartis sudaroma remiantis draudimo rūšies taisyklėmis, kuriose iš anksto yra nustatytos draudimo sutarties šalių teisės ir pareigos, kitos esminės sutarties sąlygos. Reikia pažymėti, kad esama teisinė bazė yra nepakankama užtikrinti savanoriškojo civilinės atsakomybės draudimo instituto tikslų įgyvendinimo, todėl neretai draudėjo ir nukentėjusiojo asmens

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1363 “Dėl Privalomojo civilinės atsakomybės draudimo plėtojimo programos patvirtinimo” // Valstybės žinios. 1998, Nr. 104-2880.

¹⁵ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 56-1977.

¹⁶ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 61-2340.

turtiniai interesai nėra efektyviai užtikrinami, neišvengiama teisinio neapibrėžtumo bei netinkamo draudiminės apsaugos problemų iškilimo.

Prieš pradėdant reikšmingos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizę doktrininio požiūriu, reikėtų bendrais bruožais išdėstyti ir civilinės atsakomybės draudimo autentišką paskirtį bei tikslus visų suinteresuotų šalių atžvilgiu.

Civilinės atsakomybės paskirtis – kompensuoti nukentėjusiojo patirtą žalą, t. y. nukentėjusysis turi būti gražinamas į tokią turtinę padėtį, kokioje jis buvo iki žalos jam padarymo. Civilinės atsakomybės draudimo tikslus sąlyginai galima suskirstyti iš skirtingų šio santykio dalyvių pozicijų. Draudėjo požiūriu: savo turtinių interesų apsauga (vyrauja savanoriško civilinės atsakomybės draudimo atveju); Nukentėjusio trečiojo asmens požiūriu: turėti mokų skolininką (vyrauja privalomo civilinės atsakomybės draudimo atveju); Visuomenės požiūriu: santykių stabilumas, nukentėjusių asmenų apsauga. Kadangi CAD atsiradimą lėmė specifinis asmens interesas – apsaugoti nuo galimų nuostolių, kurie atsirastų atlyginus nukentėjusiajam padarytą žalą, pagrindinė **CAD paskirtis** – veikti draudimui kaip rizikos perkėlimo mechanizmui¹⁷. Draudėjas, siekdamas apsaugoti turtinius interesus, turto sugadinimo arba sunaikinimo riziką perduoda draudikui. Tačiau civilinės atsakomybės, kaip prievolės, perkelti draudikui neįmanoma. Civilinė atsakomybė kyla už žalą atsakingam asmeniui ir baigiasi tinkamai ją įvykdžius. Civilinės atsakomybės, kaip turtinės prievolės, paskirtis – kompensuoti nukentėjusiajam padarytą žalą. Minėta prievolė nesiejama su teisės pažeidėjo (draudėjo) asmeniu, todėl šią prievolę už teisės pažeidėją gali įvykdyti tretysis asmuo (CK 6.50 str. 1 d.). Įstatymas nustato, kad prievolę atlikęs asmuo įgyja kreditoriaus teises, susijusias su skolininku (draudėju) (CK 6.50 str. 3 d.). Tokiu atveju turtinis draudėjo interesas liktų neapsaugotas, todėl „norėdamas garantuoti savo turtinių interesų apsaugą, draudėjas privalo pasiekti kokybiškai naujus teisinius santykius – draudimo teisinius santykius“¹⁸. Šių santykių pagrindu draudėjas su draudiku susitaria dėl esminės draudimo sutarties sąlygos – prievolės (civilinės atsakomybės) įvykdymo. Taigi draudikas, kaip tretysis asmuo, kompensuoja nukentėjusiajam draudėjo (apdraustojo) padarytą žalą. Civilinės atsakomybės draudimo tikslus galima skirti ir pagal tai, savanoriškas ar privalomas yra civilinės atsakomybės draudimas. Jei civilinės atsakomybės draudimo sutartį draudėjas sudaro savanoriškai, jo tikslas yra savo turtinių interesų apsauga. Privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atveju pareigą sudaryti draudimo sutartį numato valstybė. Ši pareiga numatoma siekiant apsaugoti nukentėjusįjį trečiąjį asmenį ir visą

¹⁷ Bland D. Insurance: Principles and Practice. Moscow, 1998. P. 31-33.

¹⁸ Papirtis L. V. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija, 2001, T. 23.

visuomenę nuo to, kad tose veiklos srityse, kur žala dažna ir didelė, padaręs žalą asmuo gali neturėti pakankamai turto atlyginti šią žalą.

Remdamasis išdėstytu, autorius siūlo išskirti šiuos **civilinės atsakomybės draudimo tikslus**: 1) nukentėjusiojo (kreditoriaus) apsauga – efektyviai atlyginti apdraustojo veiksmų, neveikimo arba aplaidumo sąlygotus nuostolius; 2) skolininko (apdraustojo) apsauga – gynimasis nuo nuostolių atlyginimo savo atsakomybę apribojant arba eliminuojant draudiminės apsaugos laiduojama draudimo suma; 3) visuomeninio gerbuvio užtikrinimas – socialinių santykių stabilumo, profesinės veiklos laisvės bei proporcingo rizikos paskirstymo įtvirtinimas.

2. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO SANTYKIO DALYVIAI, PRIGIMTIES TEORIJS IR GRUPĖS

Pagal civilinės atsakomybės draudimo instituto normų ir faktinių santykių prasmę, šio santykio dalyviais būtų galima laikyti draudiką, draudėją, apdraustąjį asmenį bei nukentėjusįjį asmenį.

Draudikas - asmuo, teisės aktu nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti draudimo veiklą. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos duomenimis, šiuo metu Lietuvoje veikia 13 (trylika) ne gyvybės draudimo įmonių, 8 (aštuonios) iš jų vykdo privalomąjį transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimą, 3 (trys) iš jų teikia draudimo paslaugas vienoje ar keliose kitose Europos Sąjungos valstybėse.

Draudėjas - asmuo, kuris kreipėsi į draudiką dėl draudimo sutarties sudarymo ar kuriam draudikas pasiūlė sudaryti draudimo sutartį, arba kuris sudarė draudimo sutartį su draudiku. Kitais žodžiais tariant, tai fizinis asmuo arba juridinis asmuo, kuris yra išreiškęs arba įgyvendinęs savo valią būti draudimo sutarties šalimi.

Apdraustasis asmuo - civilinės atsakomybės draudimo atveju – draudimo sutartyje nurodytas asmuo, kurio turtiniai interesai, susiję su civiline atsakomybe, yra draudžiami. Šioje vietoje svarbu yra ir atriboti apdraustąjį asmenį ir draudėją. Gana dažnai šie asmenys sutampa. Tai tokie atvejai kai draudimo sutartį pasirašantis asmuo apdraudžia savo turtinius interesus, veiklą arba civilinę atsakomybę. Pavyzdžiu galėtų būti transporto priemonės savininkas, pasirašantis privalomojo TPSVCAD sutartį, pagal kurią siekia apdrausti savo civilinę atsakomybę, galimai tretiesiems asmenims atsiradusiems turtiniams netekimams atlyginti arba advokatas, pasirašantis privalomojo advokato profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartį, kuria siekia apdrausti iš savo kasdienės veiklos galinčius atsirasti neigiamus turtinius padarinius ir juos, pagal susitarimą su

draudiku, kompensuoti. Nors civilinės atsakomybės draudimo teisinis santykis yra specifinis tuo, kad jame draudėjas ir apdraustasis asmuo dažniausiai sutampa, t. y. draudimo sutartį įprastai pasirašo savo civilinę atsakomybę draudžiantis asmuo, šių draudimo santykio dalyvių atskyrimas neretai pasitaiko turto draudimo atveju, kai, pavyzdžiui, patalpų nuomininkas sudaro jam išnuomoto turto draudimo sutartį. Kaip savo nutartyje yra teisingai pastebėjęs LAT, nekilnojamojo turto nuomos sutartis savaime nesukuria daiktinių teisių į nuomojamą turtą, taigi nesuteikia nuomininkui teisės į draudimo išmokos gavimą įvykus draudimui su nekilnojamojo turto draudimo objektu, nebent nuomos sutarties sąlyga leistų sudaryti nuomojamo turto draudimo sutartį nuomininko naudai. „Draudamas nuomotojo turtinius interesus nuomininkas turi teisę į draudimo išmoką tik tuo atveju, jei nuomotojas atsisakė draudimo išmokos ar perleido tokią teisę nuomininko naudai“¹⁹. Šioje nutartyje teismas konstatavo ir kitą, draudimo teisiniams santykiams itin aktualią aplinkybę – kadangi ši konkreti nuomos sutartis numatė nuomininko pareigą būti atsakingam už priešgaisrinę saugą nuomojamo pastato dalyje, netgi išmokėjęs draudimo išmoką nuomininkui, apdrausto pastato savininkas turėtų reikalavimo teisę nuomininkui į dėl draudiminio įvykio metu patirtų nuostolių atlyginimą. Dėl šios priežasties, draudiko prievolės įvykdymas pastato savininkei, o ne turto draudimo sutartį pasirašiusiam nuomininkui, laikytinas tinkamu įstatymu numatytos pareigos šalims vykdyti sutartines prievoles kuo ekonomiškiau būdu (CK 6.200 str. 3 d.), įvykdymu.

Nukentėjusysis asmuo - civilinės atsakomybės draudimo atveju asmuo, kuriam draudėjas ar apdraustasis padarė žalą. Tačiau, kadangi draudėjo arba apdraustojo civilinės atsakomybės atsiradimo riziką yra prisiėmęs draudikas (draudimo bendrovė), nukentėjusiojo patirtus nuostolius draudimo sutarties sumos ribose turėtų atlyginti būtent draudikas. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, jog teisiškai draudikas pagal teisės pažeidėjui kilusią civilinę atsakomybę nėra atsakingas. Draudimo teisinių santykių pagrindu draudikas įsipareigoja išmokėti draudimo išmoką nukentėjusiajam, jei žala jam bus padaryta draudėjo (apdraustojo) veikla²⁰. Taigi, žala nukentėjusiajam padengiama remiantis ne teisinių santykių dėl žalos atlyginimo pagrindu, o draudimo teisinių santykių pagrindu. Šių prievolių atsiradimo pagrindai dažnai neskiriami, nes draudiko pareiga savo įvykdymu sutampa su draudėjo atsiradusios papildomos prievolės (civilinės atsakomybės) įvykdymu. Kalbant apie nukentėjusiojo teises, esant apdraustai žalai jam padariusio asmens civilinei atsakomybei, reikia paminėti, jog nukentėjusysis nėra įpareigotas „žinoti“, kad jo turtinio intereso pažeidėjas yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę ir jam galioja draudiko apsauga.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Ramanauskas v. UAB draudimo kompanija "Baltic polis"*, Nr. 3K-3-643/2003 m., kat. 67.

²⁰ Papirtis L. V. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // *Jurisprudencija*, 2001, T. 23.

Taigi, esant CAD, nukentėjusysis įgyja du skolininkus: asmenį, atsakingą už atsiradusią žalą, kurio pareiga atlyginti nuostolius kyla iš delikto, o taip pat draudiką (draudimo įmonę), kurio pareiga atlyginti žalą (sumokėti draudimo išmoką) kyla iš sutarties. Tokia konstanta yra nedviprasmiškai yra suformuota ir LAT praktikoje²¹. Neatsitiktinai 2000 m. birželio 16 d. LAT teisėjų senato nutarimo „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu” 13 punktu yra išaiškinta, kad draudimo įmonė (draudikas) visais atvejais atlygina padarytą žalą, nepriklausomai nuo to, kas į draudiką besikreiptų – draudėjas ar nukentėjusysis. Be to, yra nustatyta draudėjo pareiga atlyginti eismo įvykio metu padarytą žalą tiek, kiek jos neatlygino draudikas (draudimo įmonė).

Civilinės atsakomybės draudimo prigimties teorijas sąlyginai galima suskirstyti į:

1. Sutartinių ryšių uždarumo;
2. Skolos perkėlimo / reikalavimo perėjimo pagal įstatymą;
3. Sutarties trečiojo asmens naudai;
4. Įsipareigojimo atlyginti žalą.

Reikia pažymėti, kad kiekviena iš šių teorijų savaip aiškina civilinės atsakomybės draudimo teisinio santykio paskirtį ir tokio pobūdžio sutarčių įgyvendinimo mechanizmą, tačiau visų šių teorijų vertybinis orientyras – efektyvi nukentėjusiojo ir apdraustojo interesų gynyba. Pateikiame labai trumpą kiekvienos iš šių teorijų charakteristiką, kurios esminius bruožus išskyrė autorius T. Kontautas.

Sutartinių ryšių uždarumo doktrinos, kilusios iš romėnų teisės, esmė yra ta, kad trečiasis asmuo, nesantis sutarties šalimi, negali pareikšti ieškinio (*alter stipulari nemo potest*). Šiuo atveju draudiko pareiga atlyginti nuostolius atsirasdavo tik tada, kai draudėjas šiuos nuostolius patirdavo, t. y. pats atlygindavo žalą nukentėjusiajam. Tačiau ir nukentėjęs trečiasis asmuo neįgydavo jokios teisės kreiptis į draudiką. Esant dideliame žalos mastui ir dėl to apdraustajam asmeniui tapus nemokiam, nukentėjusysis, nepaisant egzistuojančios draudimo apsaugos, jokių teisių į draudimo išmoką neįgyja. Reikia paminėti, jog ir ES direktyvos, reglamentuojančios transporto priemonių savininkų (valdytojų) civilinės atsakomybės draudimą, iki 2000 m. rėmėsi panašiu žalos atlyginimo modeliu.

Įstatyminio kreditorinio reikalavimo perėjimo (*statutory assignment*) ištakos siejamos su Anglijos teise. Draudėjas bankroto ar likvidavimo atveju, jo teisės į draudimo išmoką pereinavo nukentėjusiajam trečiajam asmeniui, kas laikytina civilinės atsakomybės draudimo išimtimi iš

²¹ Pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A.S.Mačius v. K.Balsienė*, Nr. 3K-7-351/2002 m., kat. 39.4.

sutartinių ryšių uždaramo doktrinos. Tai yra mėginimas pritaikyti jau egzistuojantį institutą – reikalavimo perleidimą, įtvirtinant nukentėjusiojo trečiojo asmens teises į draudimo išmoką. Remtis jau egzistuojančius institutu, tiesa, ne reikalavimo perleidimu, o skolos perkėlimu, mėginta ir LAT praktikoje, tačiau apie tai rašysime tolimesnėje darbo dalyje.

Esant civilinės atsakomybės draudimo sutarčiai, nukentėjusiajam įstatymai suteikia tiesioginio reikalavimo teisę. Sutarties trečiojo asmens naudai institutą iš esmės pripažįsta Rusijos civilinės teisės mokslas, tačiau nukentėjusiojo trečiojo asmens galimybė reikalauti žalos atlyginimo (draudimo išmokos) tiesiogiai iš draudiko Rusijos Federacijos teisėje įtvirtinta pakankamai painiai. Nepaisant to, Rusijos Federacijos civilinės teisės mokslininkai CAD sutartį traktuoja esant sutartimi trečiojo asmens naudai.

Įsipareigojimo atlyginti žalą teorija nelaikytina atskiru draudimo teisės institutu doktrininiu požiūriu, veikiau tai tam tikras draudimo santykių pamatinis principas, kurio įgyvendinimas siejamas su veiksmingu žalos, pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartis, atlyginimo mechanizmo funkcionavimu. Tiesioginio reikalavimo (*action directe*) teisė šiame mechanizme yra vienas esminių elementų. Draudimo teisėje tiesioginio reikalavimo teisė reiškia asmens, kuriam padaryta žala galimybę dėl žalos atlyginimo tiesiogiai kreiptis (pareikšti ieškinį) į draudiką, jeigu žalą padaręs asmuo yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę. Ši teisė literatūroje vadinama tiesioginio ieškinio (*action directe*) arba tiesioginio reikalavimo (*direct claim*). Tiesioginio reikalavimo institutas išplito visoje Europoje, tiesa, tik vienoje iš civilinės atsakomybės draudimo rūšių. 1990 m. duomenimis, visos dvylika tuometinių Europos Sąjungos narių pripažino tiesioginio reikalavimo institutą transporto priemonių savininkų privalomajame civilinės atsakomybės draudime, o Ispanija ir Portugalija – visose civilinės atsakomybės draudimo rūšyse²². Šis institutas įtvirtintas ir ketvirtojoje Europos Sąjungos transporto priemonių savininkų civilinės atsakomybės draudimo direktyvoje 2000/26/EB²³. Lietuvoje tiesioginio reikalavimo teisė yra numatyta ir teisiškai įtvirtinta šiose galiojančiose privalomojo draudimo rūšyse: advokatų²⁴, antstolių²⁵, audito įmonių²⁶,

²² Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.; Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką // Teisė, 2003, Nr. 49, P. 66-73.

²³ 2000 m. gegužės 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/26/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/239/EEB ir 88/357/EEB (Ketvirtoji transporto priemonių draudimo direktyva).

²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 26 d. nutarimas Nr. 1067 “Dėl advokatų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 133-4796.

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 12 d. nutarimas Nr. 957 “Dėl antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 128-4605.

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 22 d. nutarimas Nr. N-91 “Dėl audito įmonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3741.

notarų²⁷, pagrindinių tyrėjų ir biomedicininų tyrimų užsakovų²⁸, statinio projektuotojo²⁹, rangovo³⁰, sveikatos priežiūros įstaigų³¹ bei transporto priemonių savininkų ir valdytojų³² civilinės atsakomybės privalomajame draudime.

Sutarties trečiojo asmens naudai instituto pranašumas civilinės atsakomybės draudime pasireiškia tuo, kad, neatsižvelgiant į tai, kokią draudimo išmokos išmokėjimo tvarką ar kreipimosi į draudiką sąlygas šalys nustatė civilinės atsakomybės draudimo sutartyje, nukentėjusysis visada gali pasinaudoti įstatymo suteikiama tiesioginio reikalavimo teise. Be abejo, ir šiuo atveju toks kreipimasis turi atitikti tam tikrus teisės aktų keliamus reikalavimus, tačiau pats principas, reikia pripažinti, nukentėjusio trečio asmens teisių apsaugos požiūriu, yra itin reikšmingas.

Europos Sąjungos direktyva Nr. 73/239/EEB³³ bei Draudimo įstatymas (7 str.) išskiria keturias civilinės atsakomybės draudimo grupes: su sausumos transporto priemonių valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimas, su skraidymo aparatų valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimas, su laivų (jūrų ir vidaus vandenu) valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimas ir bendrosios civilinės atsakomybės draudimas.

Civilinės atsakomybės draudimo atveju – draudimo objektas yra turtiniai interesai, susiję su civiline atsakomybe dėl: 1) žalos padarymo turtui; 2) žalos padarymo asmeniui; 3) neturtinės žalos padarymo. Nukentėjęs trečiasis asmuo sutarties sudarymo metu nėra žinomas, paaiškėja tik įvykus draudimui įvykiui. Privalomasis CA draudimas grindžiamas nukentėjusių trečiųjų asmenų interesų apsaugos idėja.

Aukščiau apibūdintos civilinės atsakomybės draudimo teorijos, pagrindiniai jų bruožai, leidžia nagrinėjimą civilinės teisės institutą lakyti, kaip nevienareikšmiškai suprantamą ir vertinamą asmens turtinių intereso apsaugos mechanizmą, kurio tinkamam įgyvendinimui bei efektyviam šiam institutui iškeltų tikslų pasiekimui, mūsų nuomone, reikalingas tiek Lietuvos civilinės atsakomybės

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 580 “Dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2003, Nr. 47-2079.

²⁸ Sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 745 “Dėl pagrindinių tyrėjų ir biomedicininų tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2000, Nr. 110-3550.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 78 “Dėl statinio projektuotojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2002, Nr. 46-1778.

³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 79 “Dėl rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2002, Nr. 46-1779.

³¹ Sveikatos apsaugos ministro 2005 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. V-6 “Dėl sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2005, Nr. 3-50.

³² Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 61-2340.

³³ 1973 m. liepos 24 d. Pirmoji tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginio draudimo, išskyrus gyvybės draudimą, veiklos pradėjimu ir vykdymu, derinimo 73/239/EEB // Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1973/239.

draudimo specialistų bei mokslininkų filosofinis praktinis pagrindimas, tiek teisingumą šalyje vykdančių institucijų kryptingos praktikos formavimas, kuriame lemiamą vaidmenį turi LAT nagrinėtos civilinės bylos, turinčios tiesioginį ryšį su esminiais civilinės atsakomybės draudimo instituto klausimais. Patys aktualiausi, autoriaus požiūriu, iš šių klausimų, bus analizuojami toliau šiame darbe.

3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

3.1. NUKENTĖJUSIOJO TEISĖ KREIPTIS Į DRAUDIKA IR/ARBA DRAUDĖJĄ DĖL PADARYTOS ŽALOS ATLYGINIMO

Reikia pažymėti, kad nuo pat civilinės atsakomybės draudimo aktualių klausimų nagrinėjimo pradžios 1999 m., LAT išreiškė poziciją, doktrininio požiūriu artimą civilinės atsakomybės draudimo, kaip sutarties trečiojo asmens naudai, teorinei kryptčiai. 1999 m. rugsėjo 27 d. LAT teismas nagrinėjo situaciją, kurioje asmuo atliko neteisėtus veiksmus, kurių pasekoje notarė, apdraudusi savo civilinę atsakomybę, patvirtinto neteisėtą sandorį ir tuo trečiajam asmeniui padarė žalą. Šioje nutartyje³⁴ buvo konstatuota, jog „civilinės atsakomybės požiūriu nusikaltimą padaręs asmuo – iš vienos pusės ir notarė bei draudimo bendrovė, kurioje ji yra apdraudusi savo civilinę atsakomybę, – iš kitos pusės, yra solidarūs bendraatsakoviai. <...> Kadangi pareiškus trečiajam asmeniui pretenziją (ieškinį) pagal draudimo dokumentus nuostolių atlyginimo pareiga pereina draudikui, pastarasis ir turėtų tuos nuostolius atlyginti, jei jie dar nėra atlyginti nuteistosios“. Ši nutartis svarbi, be kita ko, ir tuo, kad LAT joje pirmą kartą pažymėjo, jog esant civilinės atsakomybės draudimui žalą atlyginimas įmanomas ir tais atvejais, kai deliktinės civilinės atsakomybės taikymas nebūtų galimas.

Ankščiau nubrėžtos linijos LAT iš dalies laikėsi ir vėlesnėse nutartyse, kaip antai, 2000 m. kovo 22 d. civilinėje byloje (toliau – c. b.) *M. D. Pečiūrienė v. R. Butkauskaitė ir kt.* bei 2000 m. rugsėjo 20 d. c. b. *A. Kislovas v. AB „Plasta“ ir kt.* Pirmoje nutartyje LAT pažymėjo, kad „civilinės atsakomybės draudimo sutartis savo prigimtimi yra sutartis trečiojo asmens naudai, tad pagal CK 175 str. reikalavimo teisę turi tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas, jeigu ko kita nenumato įstatymas ar sutartis. Esant privalomam civilinės atsakomybės draudimui, žalą patyręs asmuo galėtų reikalauti žalą atlyginimo betarpiškai

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. D. Jungevičienė ir kt.*, Nr. 3K-3-398/1999., kat. 7.

iš draudimo kompanijos (draudiko), o draudėjai byloje turėtų būti trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip.“ Antroje nutartyje LAT draudėjo ir draudiko procesinę padėtį esant reikalavimui atlyginti žalą konstatavo esant privalomuoju bendrininkavimu bei pažymėjo subsidiarios draudėjo atsakomybės sąlygą: „žalą padaręs asmuo ir draudikas, sudaręs civilinės atsakomybės draudimo sutartį, teismo turi būti patraukti atsakovais civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo dėl jų privalomo bendrininkavimo. Dėl kiekvieno iš jų turi būti priimamas teismo sprendimas, atsižvelgiant į draudiko ribotą, sutartinio pobūdžio atsakomybę, ir žalą padariusio asmens prievolę atlyginti padarytą žalą tiek, kiek jos neatlygina draudikas“.

Tačiau 2000 m. spalio mėn. 16 d. nutartyje c. b. *J. Romanskovas v. UAB „Ilarta“ ir kt.* LAT jau palaikė visiškai kitą trečiojo asmens interesų gynimo būdą ir konstatavo, kad „civilinės atsakomybės draudimo esmė yra įstatymo nustatyta tvarka perkelti vieno asmens – padariusio žalą – civilinę atsakomybę kitam asmeniui, - kuris žalos tiesiogiai nepadarė, bet yra už ją atsakingas pagal sutartį“. Teismas taip pat pažymėjo, jog tokiu atveju, kai jei asmens civilinė atsakomybė yra perkelta draudikui, o sutartyje nenumatyta kitokia žalos atlyginimo tvarka, nukentėjęs trečiasis asmuo dėl žalos atlyginimo gali kreiptis tik į draudiką: „argumentai, kad ieškovas turi teisę pasirinkti, ar žalą atlygins ją padariusysis asmuo, ar draudikas pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį, prieštarauja civilinės atsakomybės draudimo sutarties esmei ir Draudimo įstatymo nuostatom“. Galima būtų teigti, kad priimant šią nutartį LAT pasirinko skolos perkėlimo institutą, kuris Europos teisėje egzistavo kaip gana savarankiška reikalavimo perleidimo civilinėje atsakomybėje doktrina.

Šis LAT požiūris kritikuotinas dėl keleto priežasčių. Visų pirma šioje situacijoje aiškiai ignoruojama kreditoriaus (žalą patyrusio asmens) valia perkelti draudėjo skolą pagal įstatymą draudikui, nors tokio kreditoriaus sutikimo reikalauja civilinio kodekso normos (1964 m. CK 242 str. 1 d., 2000 m. CK 6.616 str. 1 d.). Jeigu šią aplinkybę grįsime žalos atlyginimo sistemos efektyvumu, nurodant, jog civilinė atsakomybė yra keičiama jo draudimu, tokio argumentavimo neigiami padariniai pasireikš draudiko bankroto atveju. Gi tuomet draudikas neturės pakankamai lėšų atsiskaityti su kreditoriais, o nukentėjęsysis, tuo tarpu, negalės reikalauti žalos atlyginimo iš žalą padariusios asmens, kadangi jo prievolė, perkėlus skolą draudikui, bus išnykusi. Įvertinant tai, visiškai pagrįsta atrodo LAT vėlesnė pozicija, kuria buvo sugrįžta prie principinės nuostatos, jog iš esmės civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai. Minėtą LAT remiamos doktrinos pasikeitimą puikiai iliustruoja 2001 m. kovo 21 d. nutartis c. b. *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė*, kurioje žalą patyrusio asmens kreipimasis dėl nuostolių atlyginimo į draudiką konstatuojama esant nukentėjusiojo teisė, tačiau ne pareiga arba vienintelė jo teisėtų interesų

gynybos priemonė. Civilinės atsakomybės draudimo sutarties paskirtį ir pobūdį, kaip sutartį, sudaromą trečiojo asmens naudai bei su tuo susijusią galimybę kreiptis į draudiką dėl padarytos žalos atlyginimo, LAT patvirtino vėlesnėje draudimo civilinių bylų savo praktikoje, kaip antai 2002 m. gegužės 13 d. nutartyje c. b. *G. Černevičius v. UAB DK „Lindra“*.

Atskirai reikėtų pažymėti 2002 m. vasario 7 d. LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartį c. b. *A. S. Mačius v. K.Balsienė*³⁵. Šioje nutartyje LAT pirmą kartą aiškiai įvardijo, jog esant apdraustai žalą padariusio asmens civilinei atsakomybei, nukentėjusysis savo teisėtą reikalavimą gali patenkinti reikalaudamas žalos atlyginimo ir iš žalą padariusio asmens (draudėjo) ir iš draudiko: „šiuo atveju nukentėjusiojo interesai yra ginami tuo, kad draudimo sutartis, pareiškus atitinkamą reikalavimą draudiko atžvilgiu, suteikia nukentėjusio asmens turtinių interesų papildomą garantiją, t. y., esant civilinės atsakomybės draudimui, nukentėjusysis įgyja du skolininkus: asmenį, atsakingą už atsiradusią žalą, kurio pareiga atlyginti nuostolius kyla iš delikto, o taip pat draudiką (draudimo įmonę), kurio pareiga atlyginti žalą (sumokėti draudimo išmoką) kyla iš sutarties“. Taigi, kartu šioje nutartyje buvo išspręstas klausimas dėl žalos nukentėjusiajam, esant apdraustai civilinei atsakomybei, atlyginimo draudiko bankroto atveju. Remdamasis aukščiau jau cituota nuostata, LAT šioje nutartyje nukentėjusiojo kreipimąsi dėl jam padarytos žalos atlyginimo tiesiogiai į žalą padariusį asmenį, konstatavo esant tinkama savo pažeistų turtinių interesų atstatymo priemone: „tai neprieštaruoja civilinės atsakomybės draudimo sutarties esmei bei pačios civilinės atsakomybės prigimčiai ir užtikrina žalos, padarytos asmens turtui, pilnutinį atlyginimą“.

Tinkamam CAD teisinio santykio supratimui bei žalos atlyginimo mechanizmo išaiškinimui kaip itin svarbias reiktų išskirti 2004 m. rugsėjo 29 d. bei 2005 m. kovo 9 d. LAT nutartis atitinkamai c. b. *D. Misėkienė v. R. Oganezov* ir *D. Vilkauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“*. Abiejose bylose LAT iš esmės įtvirtinto subsidiarios turtinę žalą padariusio asmens ir draudiko atsakomybės taikymo modelį, tačiau be ankstesnėje praktikoje jau pagrįstos nuostatos dėl draudiko atsakomybės neviršijimo draudimo suma, LAT šiose bylose atskirai išskyrė atvejus, kuriems esant, įprastai žala negali būti padengiama draudiko lėšomis ir atsakomybė tenka pačiam žalą padariusiam asmeniui. 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartyje c. b. *D. Misėkienė v. R. Oganezov* LAT konstatavo, jog visiškas nuostolių atlyginimo principas, įtvirtintas CK 6.251 straipsnyje, lemia, kad atsakingas už žalą asmuo privalo atlyginti nuostolius visiškai: „apsidraudęs civilinę atsakomybę asmuo turėtų prievolę atlyginti padarytą žalą tik ta dalimi, kiek nuostolių dydis viršytų ribotos civilinės atsakomybės draudimo sumą, taip pat draudiko nemokumo atveju“. Taigi, šioje byloje LAT

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. S. Mačius v. K.Balsienė*, Nr. 3K-7-351/2002 m., kat. 39.4.

teisėjų kolegija konstatavo, kad visais civilinės atsakomybės draudimo draudiminių įvykių atvejais atsakingas už padarytą žalą neviršijant draudimo sutartyje nurodytą sumų yra draudikas, draudimo sutartimi prisiėmęs žalos atsiradimo riziką. 2005 m. kovo 9 d. nutartyje c. b. *D. Vilkauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“* buvo pabrėžta dviejų asmenų: draudėjo ir draudiko subsidiari atsakomybė prieš nukentėjusįjį asmenį: „kai civilinė atsakomybė yra apdrausta, nukentėjusysis įgyja teisę reikšti tiesioginį ieškinį draudikui. Taigi civilinės atsakomybės draudimo atveju yra du asmenys, kuriems kyla pareiga atlyginti padarytą žalą – žalą padaręs asmuo (draudėjas) ir draudikas“. Žalą padaręs asmuo turi atlyginti žalą, kiek jos nepadengia draudimo atlyginimas (draudimo išmoka), taip pat tais atvejais, kai draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką neatsiranda, pavyzdžiui, kai žalą sukėlęs veiksmas nėra draudiminis įvykis arba yra padaryta tokia žala, kurios neapima civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Pastaroji nutartis, autoriaus nuomone, yra ypač svarbi ir dėl to, kad joje LAT, be kita ko, dar kartą konstatavo, kad kreipimasis į draudiką dėl apdraustojo padarytos žalos atlyginimo yra nukentėjusiojo asmens teisė, tačiau ne pareiga. Kitaip tariant, nesikreipimas savarankiškai dėl žalos atlyginimo į draudiką neužkerta kelio nukentėjusiajam gauti pilno patirtos žalos atlyginimo, kadangi, kaip jau minėta anksčiau, visais civilinės atsakomybės draudimo draudiminių įvykių atvejais atsakingas už padarytą žalą, neviršijant draudimo sutartyje nurodytą sumų, yra draudikas. Be to, šioje nutartyje LAT jau konkrečiai ir aiškiai įvardijo, kokiais teisiniais pagrindais kyla draudiko ir žalą padariusio asmens (draudėjo) prievolė nukentėjusiajam, t. y. buvo konstatuota, jog žalą padariusio asmens pareiga atlyginti padarytą žalą kyla delikto pagrindu: „žalą padariusiam asmeniui, kaip deliktinės prievolės subjektui, taikomi deliktinės civilinės atsakomybės principai. <.> Draudiko pareiga atlyginti žalą kyla visiškai kitu pagrindu – iš draudimo sutarties. Būtent draudimo sutartinius santykius reglamentuojančios teisės normos ir pati draudimo sutartis nustato, kokią žalą ir kokia apimtimi atlygina draudikas (CK 6.254 straipsnio 1 dalis, 6.1018 straipsnis)“. Negalima nepaminėti ir kitos, draudimo civiliniams teisiniams santykiams stabilumo ir teisinio apibrėžtumo suteikiančios nuostatos, kurią šioje nutartyje vienareikšmiškai konstatavo LAT, t. y. draudiko atsakomybės ribas nustatančios nuostatos: „bendra taisyklė yra ta, kad draudikui visiškas nuostolių atlyginimo principas netaikomas. Jo pareiga atlyginti žalą gali būti ribojama tiek konkrečiu žalos dydžiu, tiek ir žalos rūšimi. Tai reiškia, kad draudiko pareiga atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą gali atsirasti tik tada, kai tokia jo pareiga numatyta įstatyme ar draudimo sutartyje“³⁶. Pastarąją teisės aiškinimo taisyklę, susijusią su draudiko atsakomybės teisinio pagrindo nustatymu bei jo atsakomybės ribų apibrėžimu, LAT pakartojo ir vėlesnėse savo nutartyse.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. Vilkauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-174/2005, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1.

2005 m. kovo 9 d. nutartyje c. b. *D. Vilkauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“* konstatuota tiesioginio nukentėjusiojo asmens reikalavimo teisė (*action directe*) kreiptis dėl jam padarytos žalos atlyginimo tiesiogiai į draudiką, pabrėžtinai LAT buvo įtvirtinta ir 2006 m. sausio 11 d. nutartyje c. b. *M. S. v. notarė L. P.*, pažymint, jog pagal visuotinai priimtinius CAD principus, esant civilinės atsakomybės draudimui, trečiojo asmens patirtą žalą turėtų atlyginti draudimo kompanija, kurioje draudėjas yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę: „pagal savo teisinę prigimtį civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai, todėl tiek pagal 1964 m. CK 175 straipsnį, tiek pagal naujojo CK 6.191 straipsnį žalą patyręs asmuo galėtų reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudimo kompanijos (draudiko), nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip“. Taigi, LAT šioje nutartyje tiesiogiai akcentavo CAD sutarties, kaip formalios draudiko ir draudėjo tarpusavio santykių išraiškos formos, turinio svarbą, sprendžiant apie šių asmenų vaidmenį žalos atlyginimo nukentėjusiajam procese: „jeigu yra sudaryta civilinės atsakomybės draudimo sutartis, tai turi būti taikomos šios sutarties nuostatos, apibrėžiančios, kuris asmuo, kokio dydžio ir kokia tvarka atlygina padarytą žalą“. Tačiau, autoriaus nuomone, pastarosios LAT išdėstytos nuostatos nereikėtų suprasti, kaip nukentėjusiojo asmens teisės ir pasirinkimo kreiptis dėl jam padarytos žalos atlyginimo į draudiką arba į žalą padariusį asmenį ribojimo priemonės, t. y. ta aplinkybė, jog draudiko ir apdraustojo sudarytoje civilinės atsakomybės draudimo sutartyje yra nustatytas vienokio ar kitokios žalos atlyginimo, esant draudžiamajam įvykiui, sąlygos arba sutarties šalių prievolių tam tikras pasiskirstymas, negali užkirsti arba riboti nukentėjusiojo asmens teisės savo reikalavimą reikšti tiek draudikui, tiek apdraustajam, tiek jiems abiemis bendrai. Manytina, jog atskirų civilinės atsakomybės draudimo sutarties nuostatų taikymas turi svarbios reikšmės sprendžiant klausimą dėl tinkamos šalių procesinės padėties nustatymo žalos atlyginimo arba išieškojimo procese, kas ypatingai aktualu profesinės civilinės atsakomybės draudimo atveju, tačiau išieškotojo (nukentėjusiojo) tiesioginio reikalavimo teisės tai niekaip neturėtų apsunkinti.

Nors 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartyje c. b. *N. N. v. UAB „Lietuva Statoil“* LAT sugrįžo prie bene daugiau kaip penkerius metus civilinės atsakomybės draudimo byloje nevertotos nuostatos, nurodančios, jog „civilinės atsakomybės draudimo esmė – įstatymo nustatyta tvarka perkelti žalą padariusio asmens civilinę atsakomybę kitam asmeniui, tiesiogiai nepadarusiam žalos, bet už ją atsakingam pagal sutartį“, tolimesnė teismo argumentacija šią nuostatą leidžia įvertinti ne kaip skolos perkėlimo instituto kartinį elementą (žr. 2000 m. spalio mėn. 16 d. nutartį c. b. *J. Romankovas v. UAB "Ilarta" ir kt.*), o kaip tarpusavio teisių ir pareigų pasiskirstymo CAD teisiniame santykiyje išraišką. Pastarąjį teiginį LAT pavartojo siekdamas pabrėžti būtent draudiko prievolę, kildinamą iš civilinės atsakomybės draudimo sutarties. Dar daugiau, šioje nutartyje nebuvo

palikta abejonių dėl nukentėjusiojo asmens tiesioginio reikalavimo draudikui galimybės, nurodant, kad „pagal CK 6.191 straipsnį žalą patyręs asmuo gali reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudimo kompanijos (draudiko), jeigu draudėjas ir draudikas nėra susitarę kitaip“. Tačiau svarbiausia ši LAT nutartis pažymėtina dėl to, kad joje buvo pirmą kartą konkrečiai konstatuotos nukentėjusiojo asmens teisės ir galimybės, priklausomai nuo konkrečios situacijos bei civilinės atsakomybės draudimo sutarties turinio, reikšti pretenziją tiek draudikui, tiek pas jį savo civilinę atsakomybę apdraudusiam asmeniui (draudėjui): „kadangi pagal savo teisinę prigimtį civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai, atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes, ieškinys gali būti reiškiamas: žalą padariusiam asmeniui (tada jo draudikas turi būti įtrauktas į bylą kaip trečiasis asmuo); tiesiogiai draudikui (tada žalą padaręs asmuo įtraukiamas į bylą kaip trečiasis asmuo); už žalą atsakingam asmeniui ir jo civilinės atsakomybės draudikui – šiuo atveju jie būtų bendraatsakiai“. Kaip jau buvo svarstyta anksčiau šiame darbe, LAT šioje nutartyje netiesiogiai nurodė, jog tinkamas atsakingo asmens prieš nukentėjusį iš draudiko ir draudėjo pusės parinkimas yra ne nukentėjusiojo, o teismo pareiga, įvertinus visas faktines ginčo aplinkybes, iš kurių svarbiausia – CAD sutarties turinys. Kitaip tariant, nukentėjusiojo kreipimasis dėl žalos atlyginimo į draudiką, draudėją arba abu juos bendrai, CAD teisinių santykių požiūriu, laikytinas tinkamu nukentėjusiojo teisės reikšti reikalavimą realizavimu.

Apibendrinant LAT praktiką, suformuotą sprendžiant nukentėjusiojo asmens teisių kreiptis į žalą padariusį asmenį (draudėją) ir/ar draudiką klausimus, reikia pažymėti, jog draudiko ir draudėjo atsakomybės principas prieš dėl draudėjo veiksmų arba neveikimo nukentėjusį asmenį buvo įtvirtinta pakankamai anksti, tačiau šios atsakomybės subsidiariaus pobūdžio, draudiko atsakomybės ribų, tiesioginio reikalavimo teisės bei skirtingo draudėjo ir draudiko prievolės teisinio pagrindo klausimas buvo paliestas tik po keleto LAT praktikos formavimo metų, o išsamesnis nukentėjusiojo teisių turinys šiame santykyje buvo išdėstytas tik 2006 metų nutartyse. Peržvelgus paminėtas nutartis, akivaizdus yra draudėjo ir draudiko tarpusavio santykio ir statuso kitimas nukentėjusiojo asmens atžvilgiu. Pripažįstant draudiką atsakingu dėl nuostolių trečiajam asmeniui atlyginimo, vėliau įtvirtinamas draudiko ir draudėjo solidarūs, o galiausiai – subsidiarus žalos atlyginimo pobūdis. Autoriaus nuomone, būtent subsidiarus draudiko ir žalą padariusio asmens (draudėjo) prievolės pobūdis laikytinas pažangiu draudiminės apsaugos modeliu. Tokia nuomonė grindžiama tiek, visų pirma, nukentėjusiojo interesų gynimo prasme (visos galimybės gauti pilnutinį žalos atlyginimą), tiek draudiko teisinės apsaugos požiūriu (draudiminės apsaugos ribos ir santykis su draudėjo mokamomis draudimo įmokomis). Mūsų nuomone, minėtų santykių aiškinimo kitimo tendencija laikytina pažangiu bei efektyviu vieno esminio CAD elemento formavimo bruožu,

skatinančiu žalos atlyginimo proceso efektyvumą – nereiktų užmiršti, jog būtent draudikas, teikiantis CAD paslaugas, prisiima žalos trečiajam asmeniui (nežinomam nukentėjusiajam) atsiradimo riziką, kai tuo tarpu draudėjas tik įgyja už protingą ir rinkos sąlygomis pagrįstą vertę tam tikrą galimai atsirasiančių neigiamų turtinių padarinių sau likvidavimo garantą, todėl bet kokios priemonės, palengvinančios ar supaprastinančios nukentėjusio asmens, o ir draudėjo galimybę, išvengti turtinio diskomforto, esant žalos atsiradimo faktui, laikytinas svairiu ir pateisinamu pagrindu nukrypti nuo vieningos LAT praktikos formavimo principo. Šia nuomone autorius iš dalies grindžia darbo pradžioje iškelto hipotezės teisingumą.

Tačiau veiksmingam žalos atlyginimo mechanizmo funkcionavimui yra neišvengiamas ir būtinas kitų civilinės atsakomybės draudimo instituto elementų teorinis ir praktinis išaiškinimas bei įtvirtinimas. Apie tai kalbėsime kitoje šio darbo dalyje.

3.2. NUKENTĖJUSIOJO PATIRTOS NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS

Nemaža dalis LAT praktikos civilinės atsakomybės draudimo bylose yra suformuota ir tebeformuojama būtent neturtinės žalos, esant apdraustai žalą padariusio asmens civilinei atsakomybei, atlyginimo klausimais. Įvertinant nevienodas LAT suformuotas taisykles tokio pobūdžio žalos atlyginimo srityje, visą šiuo klausimu suformuotą praktiką būtų galima išskirti į du esminius etapus: 1) iki 2006 m. balandžio 11 d., kai buvo priimta LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis c. b. *O. V. v. UAB DK „PZU Lietuva“*; 2) po šios nutarties. Siekiant išlaikyti darbo nuoseklumą bei išryškinti skirtingu laikotarpiu LAT formuotas ir palaikytas skirtingas neturtinės žalos pagal CAD sutartis atlyginimo idėjas, toliau apžvelgsime principingiausias LAT nutartis šiuo klausimu ir pateiksime trumpą apibendrinimą.

2002 m. gegužės 13 d. nutartimi c. b. *G. Černevičius v. UAB DK „Lindra“*, LAT, remdamasis LR Konstitucijos³⁷ įtvirtinta nuostata, jog moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas bei, nesant įstatymuose numatytos galimybės tokią žalą atlyginti savo civilinę atsakomybę apsidraudusiam rangovui, konstatavo, jog neturtinei žalai nukentėjusiajam priteisimui nėra teisinio pagrindo: „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalis numato, kad asmeniui padarytos moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Civilinio kodekso (priimto 1964-07-07) normos, reglamentuojančios žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, ir kiti panašius teisinius santykius reglamentuojantys įstatymai neturtinės (moralinės) žalos atlyginimo tokiais atvejais nenustatė“. LAT šioje nutartyje taip pat pažymėjo, jog taikyti įstatymo analogijos su Civilinio kodekso 7¹ str.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

nustatančiu moralinės žalos atlyginimą už tikrovės neatitinkančių žinių, žeminančių asmens garbę ir orumą, paskelbimą, nėra pagrindo.

Tačiau jau 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartyje c. b. *E. Lukoševičius v. VĮ „Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras“* LAT, išaiškindamas tuo metu galiojusio Civilinio kodekso³⁸ 483 str., numatančio pilnutinio žalos atlyginimo principą, esmę, neturinės žalos atlyginimą dėl sveikatos sužalojimo laikė esant teisiškai pagrįstą: „teismai teigdami, kad 1964 m. CK nenumatė galimybės atlyginti neturtinę žalą, išskyrus įstatymo numatytus specialius atvejus, neteisingai taikė ir aiškino 1964 m. CK normas dėl žalos atlyginimo. CK 483 str. 1 dalyje įtvirtintas žalos pilnutinio atlyginimo principas apima tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimą“. Be abejo, reikia pažymėti tai, kad pastarosios bylos dalykas buvo organizacijos (gydymo įstaigos) atsakomybė už darbuotojų veiksmais arba nepateisinamu neveikimu padarytą žalą, t. y. netinkamą paciento gydymą, o ankstesnė byla siejosi su draudiko atsakomybe už draudėjo veiksmus, kuriais sužalojama sveikata, tačiau, autoriaus nuomone, LAT argumentacija ir teisės normų, reglamentuojančių žalos atlyginimą, interpretacija, verta dėmesio, juolab, kad pirmoje byloje neturtinės žalos atlyginimas buvo įvertintas kritiškai ne dėl civilinės atsakomybės draudimo sutarties nuostatų ar tokio draudimo esmės, o dėl CK nuostatų reglamentuojančių žalos atlyginimą prasmės ir ryšio su kitais teisės aktais.

Pažymėtina 2004 m. liepos 12 d. LAT nutartis c. b. *G. Tamašauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“*. Šioje byloje teismas, sistemiškai aiškindamas teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias visiško (pilnutinio) žalos atlyginimo principą, taip pat CK nuostatą, nurodančią, jog neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymo numatytais atvejais bei draudimo kompanijos, apdraudusios žalą padariusio asmens civilinę atsakomybę, atsakomybės teisinį reglamentavimą, konstatavo esant solidarią draudiko ir draudėjo atsakomybę asmens sveikatos sužalojimo atveju: „sistemiškai aiškinant aptartas Civilinio kodekso normas (CK 6.250 str. 2 d., 6.254 str. ir CK 6.263 str. 2 d.), nustatančias civilinę atsakomybę civilinės atsakomybės draudimo atveju, darytina išvada, kad draudimo kompanija ir žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarieji skolininkai atlyginant neturtinę žalą, kai ji padaryta dėl asmens sveikatos sužalojimo“. Nors LAT šioje nutartyje pažymėjo, jog Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas³⁹ (2001 m. birželio 14 d. redakcija, galiojusi draudimo sutarties sudarymo ir draudiminio įvykio metu) nenumatė neturtinės žalos sąvokos, LAT laikė, kad draudiko pareiga atlyginti neturtinę

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

³⁹ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 56-1977.

žalą nustatoma remiantis Civilinio kodekso normomis. Tokią išvadą teismas grindė CK 6.254 straipsniu, įteisinančiu CAD bei nustatančiu, kad su CAD susijusius santykius reglamentuoja šis kodeksas ir kiti įstatymai. Taigi LAT šioje situacijoje pasinaudojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 3 str. reglamentuota Civilinio kodekso ir kitų teisės aktų hierarchijos taisykle ir pabrėžė, jog „sprendžiant įsigaliojusio CK ir kitų teisės normų koliziją – kitų teisės aktų normos galioja tiek, kiek jos neprieštarauja CK“. Konstatuodamas draudiko pareigą atlyginti nukentėjusiajam ir neturtinę žalą, LAT šioje nutartyje pasirėmė ir Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimu patvirtintomis Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklėmis⁴⁰, numatančiomis, kad žalos asmeniui dydis priklauso nuo autoavarijos metu padarytos žalos trečiojo asmens sveikatai ir (ar) žalos, atsiradusios kaip autoavarijos pasekmė, dydžio (Taisyklių 50.1 ir 51 punktai) bei Standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų, patvirtintų Lietuvos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 23 d. nutarimu⁴¹, 7-uju punktu į atlygintinos žalos asmeniui sumos dydį įjungiančiu ir neturtinę žalą.

Tenka pripažinti, kad šiuo konkrečiu laikotarpiu LAT paremta neturtinės žalos atlyginimo pagal Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą idėja kelia tam tikrų abejonių. Labiausiai kvestionuotina ta LAT argumentavimo dalis, kurioje, nepaisant imperatyvios Civilinio kodekso nuostatos, numatančios, jog neturtinė žala atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais, LAT visgi palaiko neturtinės žalos atlyginimo privalomumą, nors neturtinės žalos sąvoka buvo numatyta tik Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 2004 m. kovo 5 d. redakcijoje. Kita vertus, draudimo kompanijos ir žalą padariusio asmens solidarios atsakomybės, atlyginant neturtinę žalą, principas yra išties sveikintinas postūmis nukentėjusiojo turtinių netekimų kompensavimo užtikrinimo link.

Remdamasis 2001 m. rugsėjo 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1100 patvirtintų Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių 51-uju punktu, numatančiu, jog draudimo išmokos dėl žalos asmeniui dydis priklauso nuo autoavarijos metu padarytos žalos trečiojo asmens sveikatai ir žalos, atsiradusios kaip autoavarijos pasekmė,

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 1100 „Dėl transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių ir tipinių paprastosios, pasienio ir grupinės transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčių draudimo liudijimų (polisų) formų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 80-2791.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. N-47 „Dėl Standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2286.

dydžio, aukščiau minėtoje nutartyje palaikytą neturtinės žalos atlyginimo koncepciją LAT patvirtino ir 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartyje c. b. *D. Misėkienė v. R. Oganezov* bei 2004 m. lapkričio 17 d. nutartyje c. b. *G. Gogytė v. UADB „Baltikums draudimas“*. Pirmoje nutartyje LAT konstatavo, jog „neturtinės žalos atlyginimas įeina į žalos asmens sveikatai atlyginimą, nes neturtinė žala dėl savo asmeninio pobūdžio yra neatsiejama žalos asmens sveikatai dalis, be to, nukentėjusiojo dėl autoavarijos patiriama neturtinė žala yra laikytina atsiradusia kaip autoavarijos pasekmė“. Be jau nurodyto poįstatyminio teisės akto (2001 m. rugsėjo 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1100 patvirtintų Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių), tokia LAT pozicija buvo grindžiama ir CK 6.250 straipsnio 2 dalimi, numatančia, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Taigi, kasacinės instancijos teisėjų kolegija laikė, kad įsipareigodamas sumokėti draudimo išmoką, tokiu būdu atlygindamas žalą asmeniui, draudikas įsipareigojo atlyginti ir tretiesiems asmenims padarytą neturtinę žalą draudimo sumos ribose. Antroje nutartyje LAT iš esmės atkartojė anksčiau išdėstytą poziciją, jog sisteminis CK 6.250 straipsnio 2 dalies, 6.254 straipsnio ir 6.263 straipsnio 2 dalies aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad draudimo kompanija ir žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarieji skolininkai, atlygindami neturtinę žalą, kai ji padaryta asmens sveikatos sužalojimo atveju. Pažymėtina, kad draudžiamieji įvykiai pagal 2004 m. rugsėjo 29 d. ir 2004 m. lapkričio 17 d. LAT nutartis įvyko galiojant 2001 m. birželio 14 d. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (toliau – Privalomojo draudimo įstatymas) redakcijai, kurioje neturtinės žalos atlyginimas nebuvo numatytas.

Neturtinės žalos atlyginimo klausimas, esant draudimo kompanijos ir žalą padariusio asmens sudarytai civilinės atsakomybės draudimo sutarčiai bei galiojant 2001 m. birželio 14 d. Privalomojo draudimo įstatymo redakcijai, jau visiškai kitaip buvo analizuojamas ir aiškinamas 2005 m. kovo 9 d. LAT nutartyje c. b. *D. Vilkauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“*. Šioje nutartyje, visų pirma, buvo pabrėžta, kad iki 2004 m. gegužės 1 d. įstatymai nenustatė draudiko pareigos atlyginti neturtinę žalą. LAT taip pat akcentavo, jog „pagal CK 6.250 str. ir 6.263 str. 2 d. pareiga atlyginti neturtinę žalą atsiranda tik įstatymo numatytais atvejais“. Kadangi nagrinėjamu atveju žala buvo padaryta nusikaltimu (priminsime, kad anksčiau minėtose nutartyse (2004 m. rugsėjo 29 d., 2004 m. lapkričio 17 d. bei 2005 m. vasario 14 d. nutartys) žala buvo padaryta taip pat nusikalstamais veiksmais, t. y. pažeidus kelių eismo taisykles ir sužalojus asmenų sveikatą arba atėmus gyvybę), CK 6.250 str. 2 d. pagrindu atsiranda pareiga atlyginti neturtinę žalą. Tačiau esminis pasikeitimas nuo anksčiau formuotų teisės aiškinimo taisyklių šioje nutartyje buvo tas, jog

LAT nustatė, jog pareiga atlyginti neturtinę žalą šiuo atveju atsiranda tik tiesiogiai tą žalą padariusiam asmeniui, t. y. draudėjui, tuo tarpu draudikui, nesant įstatyme nustatytos pareigos atlyginti neturtinę žalą, tokia prievolė netaikoma. Kitaip tariant, vertinant draudiko pareigas pagal CAD teisinį santykį, šioje nutartyje buvo sugrįžta prie pačios CAD esmės, pabrėžiant, jog neteisėtą ar neapdairų veiksma, kurio pagrindu atsiranda civilinės atsakomybė, padaro apdraustasis, kuriam yra taikomos bendros civilinės atsakomybės atsiradimą reglamentuojančios teisės normos. Tuo tarpu pats draudikas jokių veiksmų, kurių pagrindu jam galėtų atsirasti civilinė atsakomybė, neatlieka, o tik įsipareigoja padengti nukentėjusiajam apdraustojo veiksmais padarytą žalą. Tačiau toks draudiko įsipareigojimas ir rizikos prisiėmimas pagal sutartį, nepaneigia Civilinio kodekso nuostatos, kad pareiga atlyginti neturtinę arba moralinę žalą gali kilti tik tai reglamentuojant įstatymu, o ne bet koku žemesnės juridinės galios teisės aktu, kuo iš dalies rėmėsi LAT ankstesnėse nutartyse. Siekiant išvengti teisinių ir faktinių nesusipratimų, susijusių su skirtingu termino „žala asmeniui“, kuris vartojamas iki 2004 m. gegužės 1 d. galiojusioje Privalomojo draudimo įstatymo redakcijoje, LAT šioje nutartyje taip pat konstatavo, jog šis terminas reiškia tik turtinę žalą. Įvertinant tai, kad Civilinis kodeksas skiria turtinę žalą, padarytą asmeniui, ir asmeniui padarytą neturtinę žalą ir į tai, kad šias dvi žalos rūšis reglamentuoja atskiri kodekso straipsniai (CK 6.249 str., 6.250 str.) toks LAT pastebėjimas atrodo visiškai logiškas.

Reikia paminėti, kad nepaisant išsamaus aktualių klausimų, susijusių su neturtinės žalos atlyginimu, esant apdraustai žala padariusio asmens civilinei atsakomybei pagal 2001 m. birželio 14 d. Privalomojo draudimo įstatymo redakciją išaiškinimu, vieninga LAT praktikos, šiais klausimais, linija nebuvo išlaikyta (žr. toliau), o dviprasmiškos praktikos formavimą lėmė ne visada tie patys teisiniai argumentai.

2005 m. spalio 17 d. nutartyje c. b. *S. Stech v. AB „Lietuvos draudimas“* LAT sprendė jau ne kartą nagrinėtus teisės aiškinimo klausimus, susijusius su dėl eismo įvykiu padarytos neturtinės žalos atlyginimu. Kadangi eismo įvykis, kurio pagrindu nukentėjusioji kreipėsi į žalą padariusį asmenį ir jo civilinę atsakomybę apdraudusią draudimo bendrovę įvyko galiojant 2001 m. birželio 14 d. Privalomojo draudimo įstatymo redakcijai, LAT šioje byloje iš esmės analizavo klausimą ar prievolė atlyginti neturtinę žalą yra draudimo objektas pagal minėtą įstatymo redakciją. Siekiant atsakyti į šį klausimą, LAT, visų pirma, lingvistiškai įvertino minėto įstatymo 2 str. 18 d. įtvirtintą nuostata, nurodančią, jog „autoavarijos metu padaryta žala asmeniui - žala trečiojo asmens sveikatai ir (ar) žala, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo, padaryta autoavarijos metu, ar atsiradusi kaip autoavarijos pasekmė“. Remdamasis šia įstatymine nuostata LAT konstatavo, jog žala asmeniui, atsiradusi kaip autoavarijos pasekmė, gali būti tiek turtinė, tiek neturtinė, ir iš įstatyme pateiktos

žalos asmeniui sąvokos negalima daryti kategoriškos išvados, kad šiuo atveju numatyta tik turtinė žala, neapimant neturtinės žalos, todėl aiškinant žalos asmeniui sąvoką būtina atsižvelgti į transporto priemonės valdytojų civilinės atsakomybės už autoavarijos metu padarytą žalą asmeniui turinį pagal CK. LAT, pažymėdamas, jog 2001 m. birželio 14 d. priimto Privalomojo draudimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 str. buvo numatyta, kad transporto priemonių savininkai, kurie šio įstatymo įsigaliojimo momentu yra įregistravę transporto priemones, privalo sudaryti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis nuo 2002 m. sausio 1 d. ., t. y. jau galiojant 2000 m. liepos 18 d. įstatymu patvirtintam CK⁴², konstatavo, kad transporto priemonės valdytojų civilinės atsakomybės už autoavarijos metu padarytą žalą asmeniui turinys turi būti aiškinamas pagal 2000 m. CK. Kadangi 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio CK 6.250 str. 2 d. numatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais, LAT c. b. skyriaus teisėjų kolegija konstatavo, jog „pagal nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusį CK transporto priemonių valdytojų civilinę atsakomybę už autoavarijos metu padarytą žalą asmeniui apima ne tik prievolę atlyginti turtinę žalą asmeniui, bet ir prievolę atlyginti neturtinę žalą“. Taigi, šioje nutartyje, priešingai nei ankščiau minėtose, kuriose buvo palaikyta neturtinės žalos atlyginimo iš draudiko pusės koncepcija, draudiko pareiga draudimo sumos ribose atlyginti neturtinę žalą buvo akcentuojama ne tik CK bei Privalomojo draudimo įstatymo teisės normų turinio aiškinimu, tačiau, svarbiausia, šių įstatymų tarpusavio ryšiu, kartu netiesiogiai pabrėžiant Civilinio kodekso viršenybę ir pritaikomumą neturtinės žalos atlyginimo pagal draudimo sutartis situacijose.

Reikia pažymėti, kad po 2005 m. kovo 9 d. bei 2005 m. spalio 17 d. nutarčių, kuriose neturtinės žalos atlyginimo klausimas pagal 2001 m. birželio 14 d. Privalomojo draudimo įstatymo redakciją buvo išspręstas iš esmės skirtingai, priėmimo, tolimesnė LAT praktika šio klausimu aiškiai išsiskyrė ir nebuvo suvienodinta iki pat jau minėtos 2006 m. balandžio 11 d. nutarties. Trumpai užrašysime šį kiek chaotiškos LAT praktikos laikotarpį.

2005 m. lapkričio 21 d. nutartyje c. b. *J. Vaitkutė v. K. Norvaiša* bei 2005 m. gruodžio 5 d. nutartyje c. b. *J. Elzbergas v. UAB DK „PZU Lietuva“* LAT iš esmės rėmėsi suformuota praktika, jog žala asmeniui, atsiradusi kaip autoavarijos pasekmė, gali būti tiek turtinė, tiek neturtinė ir draudiko prievolei tokią žalą atlyginti pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį kilti nėra būtinybės Privalomojo draudimo įstatyme aiškiai įvardinti, kad pagal šį įstatymą draudikas prisiima riziką ir dėl neturtinės žalos atsiradimo. Be to, šiose nutartyse buvo palaikyta vieninga idėja,

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

susiejanti civilinės atsakomybės draudimo sutarčių pasirašymo pareigą su jau įsigaliojusi naujuoju Civiliniu kodeksu (laiko prasme), kuriame neturtinės žalos atlyginimas yra aiškiai sureglamentuotas. Kadangi civilinės atsakomybės draudimo sutartys pagal 2001 m. birželio 14 d. priimto Privalomojo draudimo įstatymo redakciją turėjo būti pasirašomos jau įsigaliojus naujam CK (2001 m. liepos 1 d.) LAT laikė, jog CK 6.250 str. 2 d. nuostata, kurioje numatyta, jog neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais yra taikoma ir CAD teisiniams santykiams.

Skirtingi teisės normų aiškinimai LAT buvo pateikti 2005 m. lapkričio 22 d. nutartyje baudžiamojoje byloje *Edgar Petrėnas pagal 281 str. 3 d.* ir 2005 m. lapkričio 28 d. nutartyje c. b. *L. Martinavičienė v. V. Juškevičienė*. Šiose nutartyse, be kita ko, buvo pažymėta, jog draudikui visiškas nuostolių atlyginimo principas netaikomas bei, kad jo pareiga atlyginti žalą gali būti ribojama tiek konkrečiu žalos dydžiu, tiek ir žalos rūšimi, kas reiškia, jog draudiko pareiga atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą gali atsirasti tik tada, kai tokia jo pareiga numatyta įstatyme ar draudimo sutartyje. Nutartyje baudžiamojoje byloje LAT dar kartą nurodė, kad „nei Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme (2001 m. birželio 14 d. redakcija), nei Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimu patvirtintose Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklėse⁴³ nebuvo numatytas neturtinės žalos atlyginimas, todėl neturtinė žala nėra šios rūšies draudimo sutarties objektas“. Nutartyje paminėtoje civilinėje byloje buvo konstatuota, jog žemesnės instancijos teismų bandymas pasinaudoti 2004 m. kovo 5 d. Privalomojo draudimo įstatymo redakcija⁴⁴, kurioje jau buvo numatytas neturtinės žalos atlyginimas, ginčo santykiams, atsiradusiems šiai redakcijai dar negaliojant, yra bandymas suteikti įstatymui atgalinį veikimą, nors „pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalį ir CK 1.7 straipsnio 2 dalį civiliniai įstatymai ir kiti civilinius santykius reglamentuojantys teisės aktai negalioja atgaline tvarka. Tai – konstitucinis principas, kurio pažeidimas pripažintinas prieštaraujančiu viešajam interesui.“

2006 m. balandžio 11 d. LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartimi civilinėje byloje *O. V. v. „PZU Lietuva“* buvo dar kartą sprendžiamas neturtinės žalos atlyginimo pagal Privalomojo draudimo įstatymo 2001 m. birželio 14 d. redakcijos pagrindu sudarytą civilinės atsakomybės draudimo sutartį klausimas. LAT šioje nutartyje pripažino, jog LAT praktika dėl

⁴³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 1100 „Dėl transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių ir tipinių paprastosios, pasienio ir grupinės transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčių draudimo liudijimų (polisų) formų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 80-2791.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.

draudiko atsakomybės ribojimo ne tik dydžiu, bet ir žalos rūšimi yra nevienoda. Atsižvelgiant į tai, LAT šįkart galutinai suformavo teisės aiškinimo taisykles aktualiais neturtinės žalos atlyginimo klausimais. LAT pažymėjo, kad Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme Nr. IX-378 (2001 m. birželio 14 d. redakcija) žalos asmeniui samprata plačiau nedetalizuota, neatskleista, ar ji apima turtinę ir neturtinę žalos asmeniui rūšis, ar tik vieną jų. Kadangi to nepadaryta ir 2001 m. rugsėjo 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1100 patvirtintose draudimo taisyklėse, LAT nurodė esant pagrįsta atlyginamos žalos rūšies klausimą spręsti vadovaujantis bendrosiomis teisės normomis, t. y. Civiliniu kodeksu. CK nuostatos, kuriomis LAT siūlo vadovautis apsprendžiant neturtinės žalos atlyginimo klausimą yra 6.250 str. 2 d. ir 6.283 str. 1 d., kuriose reglamentuota deliktinė atsakomybė už žalą, padarytą sveikatos sužalojimu. Sistemiskai vertindamas šias teisės akto nuostatas, iš kurių 6.250 str. 2 d. yra bendroji – įtvirtinanti įstatyminę asmens teisė į neturtinės žalos atlyginimą visais sveikatos sužalojimo atvejais, o 6.283 str. 1 d. specialioji – nustatanti žalos asmeniui, atsirandančios dėl sveikatos sužalojimo, turinį, LAT konstatavo, jog neturtinė žala yra žalos asmeniui dalis, atsirandanti kaip sveikatos sužalojimo pasekmė. Atsižvelgiant į tai, nutartyje buvo pažymėta, jog CAD sutartyje nedetalizuojant atlyginamos žalos rūšies, laikoma, kad šalys susitarė dėl abiejų žalos rūšių atlyginimo: „tais atvejais, kai draudiko įsipareigojamos atlyginti žalos asmeniui rūšis (turtinė, neturtinė) neaptarta transporto priemonės savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartyje, nekonkretizuota šiuos draudimo santykius reglamentuojančiose teisės normose, draudikas atsako asmeniui už abiejų rūšių žalą – turtinę ir neturtinę“. LAT taip pat dar kartą patvirtino, kad draudiko atsakomybę už nukentėjusiajam padarytą žalą, neatsižvelgiant į jos rūšį, riboja tik draudimo išmokų dydis.

2006 m. balandžio 11 d. nutartyje galutinai pasibaigusios diskusijos dėl draudiko išmokos, kuri kompensuoja neturtinę žalą, priteisimo, leido LAT formuoti vienodą ir aiškią praktiką tolimesnėse panašių teisės normų aiškinimo reikalaujančiose bylose. Pasiremdami minėta nutartimi, draudiko pareigą draudimo sumos ribose atlyginti nukentėjusiajam ir neturtinę žalą, jeigu žalos rūšis nebuvo detalizuota CAD sutartyje, LAT patvirtino ir 2007 m. vasario 19 d. nutartyje c. b. *R. J. v. D. G., AB „Lietuvos draudimas“* bei 2007 m. spalio 15 d. nutartyje c. b. *A. L. ir D. J. v. UADB „Ergo Lietuva“*.

Autorius norėtų pažymėti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos suvienodinimas neturtinės žalos atlyginimo pagal Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą klausimu, neabejotinai davė teigiamos įtakos bendrai civilinės atsakomybės draudimo instituto plėtotei, o ypač tinkamai draudiko atsakomybės ribų ir žalos

civilinės atsakomybės draudime sampratai suformuoti. Įvertinant, jog reikalavimai atlyginti neturtinę žalą tampa vis dažnesni teisingumo šalyje vykdyme, LAT vėliausios praktikos formavimas šiuo klausimu, laikytinas ne tik pozityviu postūmiu pilnutinio žalos atlyginimo principo įgyvendinime, tačiau ir įtakojamu bei orientuotu į socialinių santykių raidą, kas vėl gi deda plusą šiame darbe iškelto hipotezės pagrįstumui. Nereikia užmiršti ir to, jog išsprendus ginčus ir diskusijas itin svarbiu instituto klausimu, buvo ne tik išvengiama teismų apkrovimo, prašant išspręsti analogiškus skirtingų žalos rūšių atlyginimo klausimus, tačiau sudaroma galimybė skirti didesnę dėmesį kitų, vis labiau populiarėjančių civilinės atsakomybės draudimo elementų teisinio reglamentavimo išaiškinimui.

3.3. DRAUDIKO ATGRĘŽTINIO REIKALAVIMO TEISĖ IR SUBROGACIJA CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIME

Draudiko teisė pareikšti atgręžtinį reikalavimą žalą padariusiam asmeniui, nesančiam CAD sutarties šalimi, LAT pirmą kartą buvo paminėta 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartyje c. b. *L. Kazlauskienė v. D. Jungevičienė ir kt.* Šioje nutartyje LAT notarė bei jos civilinę atsakomybę apdraudusią bendrovę laikė bendraatsakovėmis dėl trečiojo asmens nusikalstamų veikų pasėkoje patvirtinto sandorio ir konstatavo, jog „pareiškus trečiajam asmeniui pretenziją (ieškinį) pagal draudimo dokumentus nuostolių atlyginimo pareiga pereina draudikui. <...> Išmokėtos draudimo išmokos ribose draudikas turėtų atgręžtinio reikalavimo teisę kaltajam asmeniui“.

2000 m. birželio 16 d. LAT teisėjų senato nutarime Nr. 27 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“ pažymima, kad „draudimo įmonė, atlyginusi draudėjui eismo įvykio metu kito asmens padarytą žalą, turi regreso teisę asmeniui, atsakingam už žalą, neviršydama draudimo išmokos sumos“. Pažymėtina, jog šio laikotarpio LAT praktika CAD bylose iš esmės atitiko tuometinį įstatyminių draudimo santykių reglamentavimą. Tuo metu galiojusiam Civiliniame kodekse (1964 m. redakcija) subrogacijos (lot. subrogare – pakeisti, išrinkti vietoje kito) ir regresinio reikalavimo (lot. regresus – atgalinis judėjimas, grįžimas) sampratos nebuvo išplėtos, todėl visiškai suprantamas regresinio (atgręžtinio) reikalavimo paplitimas teismų praktikoje, šį terminą vartojant tiek reikalavimo žalą padariusiam asmeniui teisei perėjus kitam asmeniui – draudikui (kas yra subrogacijos esmė), tiek reiškiant draudiko reikalavimą draudėjui dėl draudiko padengtų nukentėjusiojo nuostolių atlyginimo (regreso esmė). Tokį neapibrėžtumą sutinkame ir vėlesnėse LAT nutartyse.

Paminėtina 2003 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. *VSDFFV Pasvalio rajono skyrius v. AB „Pasvalio melioracija“*. Šioje byloje valstybinio socialinio draudimo įmokas administruojanti įmonė (draudikas), įstatymo pagrindu išmokėjusi vienkartinę laidojimo pašalpą darbe žuvusio darbuotojo sutuoktinei, pareiškė regresinį reikalavimą darbdaviui, kurio darbuotojas teismo nuosprendžiu buvo pripažintas katu dėl saugos darbe norminių aktų pažeidimo, ko pasekoje žuvo kitas įmonės darbuotojas. LAT šioje situacijoje konstatavo, jog, mokėdamas valstybinio socialinio draudimo įmokas už darbuotojus, darbdavys įgyja draudiminę apsaugą dėl darbuotojui padarytos žalos atlyginimo, t. y. laikoma, kad draudėjas (darbdavys) sudaro draudimo sutartį su draudiku (įmokas administruojančiu asmeniu) apdraustojo (darbuotojo) naudai. Valstybinio socialinio draudimo įmokų už darbuotojus mokėjimas leidžia darbdaviui pagrįstai tikėtis, kad draudimo sutarties galiojimo metu žalos padarymo rizika yra padengiama draudiko išsipareigojimu apmokėti apdraustojo darbuotojo nuostolius iš sukauptų draudimo lėšų, atsižvelgiant į tai, LAT draudiko regresinį reikalavimą žuvusio darbuotojo darbdaviui konstatavo esant nepagrįstą ir neturintį įstatyminio pagrindo.

Verta išskirti ir 2004 m. gegužės 12 d. nutartį c. b. *Panevėžio miesto savivaldybė v. AB „Lietuvos draudimas“*. Ši byla yra aktuali atribojant socialinės paramos teikimo viešąją funkciją, kuri yra valstybės bei savivaldybės prerogatyva bei privataus asmens civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės atsakomybę pagal draudiminį įvykį. Šioje byloje LAT išaiškino CK 6.291 str. 2 d. įtvirtintą nuostatą, numatančią, jog įstatymų nustatytais atvejais mokama laidojimo pašalpa įskaitoma į laidojimo išlaidas, prasmę ir esmę. Teisėjų kolegija nurodė, jog ši įstatymo nuostata atriboja atlygintiną žalą, kylančią atsakingiems asmenims dėl fizinio asmens mirties, bei įstatymų numatytais atvejais ir tvarka išmokamą laidojimo pašalpą. Remiantis tuo, LAT svarstė, kad jei subrogacijos atveju pagal CK 6.291 str. 2 d. draudikas (draudimo kompanija) neturi teisės iš kalto žalą padariusio asmens išieškoti laidojimo pašalpos, kuri buvo savivaldybės išmokėta dėl šio asmens veiksmų žuvusiojo šeimos nariams, tai teisinių santykių subjektų lygiateisiškumo principas lemia, jog tokiu atveju laidojimo pašalpa negali būti išieškoma iš draudiko valstybės (savivaldybės) institucijos, išmokėjusios laidojimo pašalpą, naudai, kadangi kitaip draudikas patirtų vienašalius nenumatytus nuostolius, patekdamas į blogesnę padėtį, nei žalą padaręs asmuo. Tuo remdamasis LAT konstatavo laidojimo pašalpos išmokėjimą esant valstybės socialinės funkcijos dalimi, kuri negali būti perkeliama draudikui.

Visiškai kitaip LAT išaiškino regresinio reikalavimo draudikui galimybę Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai išmokėjus nukentėjusiajam ligos pašalpą. Šiuo klausimu LAT praktika buvo formuojama 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartimi c. b. *VSDFFV Šiaulių skyrius v. UADB*

„*Baltikums draudimas*“. Remdamasis 2001 m. birželio 14 d. Privalomojo draudimo įstatymo redakcijos 3 str. 1 d. nuostata, numatančia, kad draudikas, įvykus įstatyme ar draudimo sutartyje numatytam draudimui įvykiui, įsipareigoja sumokėti draudikui draudimo išmoką, atlygindamas autoavarijos metu padarytą žalą tretiesiems asmenims bei vertindamas šią teisės normą sistemiškai su CK 6.290 str. 1 ir 3 d. kuriose nustatyta, kad socialinio draudimo išmokos mokamos sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais, yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį, o draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos įgyja regreso teisę į žalą padariusį asmenį, išskyrus atvejus, kai draudimo įmokas už nekentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo, LAT konstatavo, jog socialinio draudimo įstaiga turi teisę regresu tvarka reikalauti nukentėjusiajam sumokėtų išmokų atlyginimo iš draudiko.

Pastarosios trys LAT nutartys yra svarbios tuo, kad jomis buvo tam tikra apimtimi patvirtintos valstybės ir savivaldybės institucijų socialinių funkcijų sritys, kiek tai susiję su draudimo teisiniais santykiais. Valstybės teikiamų socialinių garantijų bei privačių draudimo kompanijų teikiamos draudiminės apsaugos tikslus reglamentavimas ir tarpusavio atribojimas, mūsų nuomone, lemia ir tikslesnį bei efektyvesnį pažeisto turtinio ar socialinio intereso gynybos užtikrinimą.

2004 m. birželio 28 d. nutartis c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“*, autoriaus nuomone, reikšminga dėl dviejų priežasčių. Visų pirma šioje nutartyje LAT išaiškino CAD sampratą, pažymėdamas, jog tais atvejais, kai draudimo sutarties dalyku yra turtinė rizika, susijusi su viešosios valdžios institucijų veiksmais, tokia draudimo sutartis negali būti laikoma civilinės atsakomybės draudimo sutartimi. Kitaip tariant, LAT pabrėžė, kad civilinės atsakomybės draudimo sutartimi apdraudžiamos tos turtinės vertybės ar turtinio pobūdžio netekimų rizika, kuri yra kylanti išimtinai iš civilinių teisinių santykių, t. y. draudėjo veiksmų, veiklos ar neveikimo, kuris galėtų būti pagrindas civilinei atsakomybei kilti, nesiejant su subordinacijos teisiniais santykiais: „mokestinių prievolių valstybei tinkamo įvykdymo rizikos draudimas nelaikytinas civilinės atsakomybės draudimu, vien dėl to, kad mokestiniai santykiai tarp konkretaus subjekto ir surenkančios mokesčius valstybės institucijos yra grindžiami valdžios ir pavaldumo santykiais ir, skirtingai nei civilinės atsakomybės atsiradimo atveju, mokestinės prievolės atsiranda administracinio akto pagrindu, nepriklausomai nuo to, ar objektyviai egzistuoja visos įstatyme numatytos civilinės atsakomybės kilimo sąlygos“. Antrasis ganėtinai svarbus nutarties segmentas yra LAT išaiškinimas subrogacijos atsiradimo ir įgyvendinimo klausimais. Kaip konstatuojamojoje dalyje pažymėjo LAT, CK 6.1015 str. 1 d. prasme draudimo išmokos sumokėjimo momentas teisiškai reikšmingas tuo, jog tik nuo šio momento draudikas įgyja teisę reikalauti išmokėtų

draudiminių sumų priteisimo iš atsakingo už padarytą žalą asmens (subrogacijos atsiradimo faktas). Tačiau kartu buvo konstatuota, jog draudimo išmokos išmokėjimo dieną nesant asmenų, kuriems toks reikalavimas galėtų būti nukreipiamas arba tų asmenų prievolės užtikrinančioms kitų asmenų prievolėms (pvz. garantijai, laidavimui, kt.) esant pasibaigusioms, toks draudiko reikalavimas negali būti patenkintas. Nesunku įžvelgti, kad tokia suformuotos teismų praktikos nuostata pasitarnauja tuo, kad verčia draudiką savo prievolę pagal CAD sutartį (išmokėti draudimo išmoką) įvykdyti nedelsiant, esant pakankamai garantijų, jog subrogacijos tvarka draudimo įmonei pereinančios kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudiminį įvykį, bus sėkmingai įgyvendintos (skolininkas netaps nemokiu, jam nebus iškelta bankroto byla, nepasibaigs skolininko atžvilgiu galiojančios garantijos ar laidavimo raštai). Akivaizdu, kad ši aplinkybė turi tiesioginį teigiamą poveikį nukentėjusiojo interesų gynybos atžvilgiu, kadangi jo turtinius, o ir moralinius netekimus draudimo įmonė, tokiu atveju, kompensuos greičiau.

Ypač reikšminga teismų praktikai, nagrinėjamu klausimu, laikytina 2005 m. spalio 24 d. LAT nutartis c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“*. Šioje nutartyje LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pasisakė esminiais cesijos, regreso ir subrogacijos tarpusavio santykio (CK 6.101, 6.114, 6.1015 str.) klausimais, išaiškino subrogacijos taikymą civilinės atsakomybės draudimo atveju. Aiškinant kreditoriaus teisės perleisti reikalavimą (cesija), regreso ir subrogacijos tarpusavio santykį, teisėjų kolegija konstatavo, kad „subrogacija, numatyta CK 6.1015 straipsnyje, ir yra CK 101 straipsnio 4 dalyje numatyta įstatyminė cesija, t. y. CK 6.1015 straipsnis yra vienintelis, kai įstatymo tai laikoma įstatymine cesija draudimo teisiniuose santykiuose“. Kitaip tariant, LAT pažymėjo, jog CK 6.1015 str. 2 d. nuostata, numatanti, kad reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, nustatančių draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius, visiškai atitinka CK 6.101 str. 4 d. nuostatą dėl to, kad reikalavimo teisė pereina kitam asmeniui įstatymų pagrindu, kai regreso tvarka draudimo įmonei pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudiminį įvykį. LAT toliau šioje nutartyje išaiškino subrogacijos sampratą ir tikslus, nurodydamas, jog subrogacijos tikslas yra įtvirtinti įstatymo nustatytos bendrosios taisyklės išimtį, kad prievolės įvykdymas lemia jos pasibaigimą. Išimtyms nustatomos tam, kad kreditorius išlaikytų visas buvusio kreditoriaus teises, nes, įvykdžius prievolę, pagal bendrąją taisyklę ji pasibaigtų, todėl kreditorius prarastų senosios prievolės privalumus. Taigi, šiuo atveju buvo akcentuota, kad subrogacija laikytina kreditorių pasikeitimu egzistuojančioje prievolėje, ką pagrindžia ir CK 6.1015 str. 2 d., numatanti, kad reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, nustatančių draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius. Antrasis svarbus šios nutarties elementas yra subrogacijos ir regreso, numatyto CK 6.114

str. 1 d. 5 p. atribojimas. Pažymėtina, kad regreso teisė draudimo santykiuose įtvirtinta ir Draudimo įstatymo⁴⁵ 96 str. 1 d. bei Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo⁴⁶ 22 str.). Tačiau LAT pastebėjo, kad šiuo atveju kalbama apie galimą draudiko regresą draudėjo atžvilgiu, kai tuo tarpu subrogacija reiškia draudiko ir draudėjo pasikeitimą prievolėje, t. y. draudikas, atlyginęs žalą už savo draudėją, įgyja reikalavimo teisę į žalą padariusį asmenį, o jei šis yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę (savo interesą) – solidariai į tą asmenį ir jo draudiką. Atsižvelgiant į tai, nutartyje buvo pateikti du galimi draudiko galimybių atgauti išmokėtą draudimo išmoką variantai. Pirmasis iš jų, jau minėtas subrogacijos variantas. Šiuo atveju, civilinės atsakomybės draudikas ir atsakingas už žalą asmuo yra skirtingi, draudėjas yra apdraudęs tik savo, bet nėra apdraudęs už žalą atsakingo asmens civilinės atsakomybės, t. y. draudimo apsauga galioja tik dėl draudėjo, bet ne dėl žalą padariusio asmens, todėl draudikas, atlyginęs žalą už savo draudėją, įgyja reikalavimo teisę į žalą padariusį asmenį. Antruoju variantu, draudėjas ir atsakingas už žalą asmuo yra tas pats arba yra apdrausta netiesioginė civilinė atsakomybė (pvz., CK 6.246 str. 2 d.). Šiuo atveju subrogacija, remiantis CK 6.1015 str. 1 d. yra negalima, kadangi, kaip pažymėjo LAT, šiuo atveju draudėjas kaip tik ir draudžiasi nuo to, kad įvykus draudžiamajam įvykiui neturėtų nuostolių atlygindamas žalą, padarytą trečiajam asmeniui, arba, pavyzdžiui, draudikas, apdraudęs darbdavio civilinę atsakomybę, neįgytų teisės reikalauti išmokėtų sumų iš darbdavio darbuotojų, t. y. draudėjas, apdrausdamas savo civilinę atsakomybę, kartu apdraudžia ir asmenis, už kurių veiksmus jis yra atsakingas. Ši teisėjų kolegijos argumentacija, mūsų nuomone, yra visiškai pagrįsta, kadangi draudikui turint teisę pateikti atgręžtinį reikalavimą savo civilinę atsakomybę apdraudusiam asmeniui, CAD netektų prasmės, nes draudėjo rizika taip ir nebūtų apsaugota. Taigi, LAT konstatavo, jog CK 6.1015 straipsnio 1 dalyje nustatytos taisyklės dėl subrogacijos negalimumo civilinės atsakomybės draudimo atveju taikytinos, tik draudimo bendrovių, išmokėjusių išmokas pagal civilinės atsakomybės draudimą, subrogaciniams reikalavimams draudėjui (naudos gavėjui).

Reikia paminėti, kad nors pastaroji LAT nutartis iš esmės išsprendė vis dažniau pasitaikančius ginčus dėl draudiko teisės reikšti regresinį ieškinį už žalą atsakingiems asmenims ir tolimesnėje LAT praktikoje šioje nutartyje apibendrintos teisės aiškinimo taisyklės nebuvo laužomos, naujausioje LAT nutartyje⁴⁷, sprendžiant draudiko regresinio reikalavimo klausimą, buvo

⁴⁵ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 56-1977.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB DK „PZU Lietuva“ v. D. L.*, Nr. 3K-3-433/2007, kat. 38; 73.1; 73.2.6.1 (S).

nukrypta nuo suformuotos praktikos, atribojant subrogaciją ir regresinį reikalavimą (žr. toliau). Paminėsime keletą įdomesnių nutarčių šiuo laikotarpiu.

2006 m. balandžio 26 d. LAT išnagrinėjo c. b. *UAB DK „Baltic Polis“ v. B. K., G. K.*. Šios bylos esmė buvo ta, jog draudikas (draudimo kompanija) pareiškė regresinį reikalavimą žuvusiojo apdraustojo, kuris pripažintas kaltu dėl eismo įvykio, įpėdiniams ir prašė iš jų priteisti pagal draudžiamąjį įvykį išmokėtas draudimo išmokas. Draudikas rėmėsi Privalomojo draudimo įstatymo 22 str. 1 d. 1 p. nuostata, numatančia, jog draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką nukentėjusiam autoavarijoje asmeniui, dėl išmokėtos draudimo išmokos turi atgręžtinio reikalavimo teisę į draudėją arba apdraustąjį, jei draudėjas ar apdraustasis vairavo transporto priemonę būdamas neblaivus. Kadangi byloje buvo keliamas klausimas, kokiu pagrindu draudikas gali reikšti atgręžtinį reikalavimą apdraustojo įpėdiniams, teisėjų kolegija palaikė anksčiau LAT išsakytą poziciją, kad pagal CK 6.1015 straipsnį subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju negalima, kai draudėjas ir už žalą atsakingas asmuo yra tas pats asmuo, kaip buvo ir šiuo atveju. Toliau LAT pažymėjo, kad subrogacijos negalima sutapatinti su regresu, įtvirtintu CK 6.114 straipsnyje, arba draudiko teisėmis reikalauti susigrąžinti išmokas iš žalą padariusių asmenų, kurios yra įtvirtintos specialiuose įstatymuose (Draudimo įst. 96 str. 1 d., Privalomojo draudimo įst. 22 str.). Taigi LAT laikė, kad draudikas naudojasi būtent specialiųjų įstatymų jam suteikta reikalavimo regreso teise, kuri bendrai taisyklei, įtvirtintai CK 6.1015 str. 1 d. neprieštaruoja.

Šioje byloje vienos iš šalių buvo iškeltas gana įdomus argumentas, kad žuvusiojo apdraustojo pareiga atlyginti draudikui išmokėtas draudimo išmokas yra nepaveldima, nes jos nebuvo palikimo atsiradimo momentu. Tačiau teisėjų kolegija šį argumentą paneigė, nurodydama, jog šioje konkrečioje byloje draudiko reikalavimo teisė, atsiradusi iš sutarties, yra turtinio pobūdžio, todėl pagal bendrąsias paveldėjimą reglamentuojančias teisės normas (CK 5.1 str.) tokia mirusiojo turtinė pareiga yra paveldima. LAT papildomai konstatavo, jog tai, kad draudiko reikalavimo teisė nebuvo atsiradusi palikimo atsiradimo metu, nekeičia šio reikalavimo pobūdžio, nes ji kildinama iš viešosios teisės normų imperatyvo ir jau palikimo atsiradimo ir jo priėmimo momentu atsakovės turėjo žinoti, kad, draudikui sumokėjus draudimo išmoką, pastarajam įstatymo pagrindu atsiras turtinė reikalavimo teisė į palikėją ar jo įpėdinius.

Paminėtina ir 2006 m. gegužės 10 d. LAT nutartis c. b. *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Marijampolės skyrius v. E. J.*. Joje LAT nenukrypo nuo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartyje c. b. *VSDFV Šiaulių skyrius v. UADB „Baltikums draudimas“* bei 2005 m. spalio 24 d. LAT nutartyje c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“* suformuotos praktikos draudiko (šiuo atveju socialinio draudimo įstaigos) regresinio reikalavimo taikymo srityje ir

patvirtino socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios socialinio draudimo išmokas, teisę reikšti atgręžtinį reikalavimą draudimo sumos ribose draudikui, kuris buvo apdraudęs žalą sveikatai padariusio asmens civilinę atsakomybę. Toks išaiškinimas buvo grindžiamas tuo, jog pagal CK 6.987 str. draudimo sutartimi draudikas įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis, o remiantis CK 6.290 str. 1 d., socialinio draudimo išmokos, mokamos sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais, yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį. 3-oji to paties straipsnio dalis nurodo, kad draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos įgyja regresio teisę į žalą padariusį asmenį. Taigi teisėjų kolegija laikė, kad socialinio draudimo įstaiga turi regresinio reikalavimo teisę tiesiogiai draudikui, kurio draudiminė apsauga žalą padariusiam asmeniui galiojo žalos padarymo metu. Šiuo klausimu, kaip jau buvo minėta, vieninga LAT praktikos linija buvo išlaikyta.

Autorius norėtų išskirti ir 2006 m. gruodžio 29 d. LAT nutartį c. b. *UAB DB „PZU Lietuva“ v. VĮ „Kauno miškų urėdija“*. Nutartis svarbi tuo, kad joje LAT subrogacijos civilinės atsakomybės draudime negalimumą aiškino ne tik per CAD esmę bei subrogacijos ir regresinio reikalavimo skirtumus, tačiau ir pažymėjo, jog pats Civilinis kodeksas (CK 6.988 str. 3 d., CK 1018 str.) reglamentuoja, jog privalomojo draudimo rūšis ir sąlygas bei draudimo šakas ir draudimo interesus reglamentuoja kiti įstatymai, konkrečiai imant, Privalomojo draudimo įstatymo⁴⁸ 22 str. 1 d. 1 p., įtvirtinantis draudiko, kuris draudė privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu, atgręžtinio reikalavimo teisę draudėjui, jeigu draudimo išmoka buvo išmokėta būtent dėl pastarojo kaltės, kaip antai vairavimo transporto priemonę esant neblaiviam.

Ši nutartis aktuali ir tuo, kad joje LAT apibrėžė draudėjo, kaip civilinės atsakomybės draudimo sutarties šalies sampratą transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės draudime, esant įmonės (draudėjo) darbuotojo veiksmis padarytai žalai – sukulto eismo įvykio esant neblaiviam. Teisėjų kolegija išaiškino, kad apdraustasis civilinės atsakomybės draudimo atveju yra draudimo sutartyje nurodytas asmuo, kurio turtiniai interesai, susiję su civiline atsakomybe, yra draudžiami, todėl laikytina, kad „transporto priemonių valdytojų ir savininkų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartimi yra apsidraudžiama nuo didesnio pavojaus šaltinio – transporto priemonės – žalos padarymo autoavarijos metu ir iš to kylančios nuostolių dėl

⁴⁸ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.

civilinės atsakomybės taikymo rizikos⁴⁹. Kasacinės instancijos teismas taip pat pažymėjo, jog draudėjui – darbuotojus samdančiam asmeniui, kaip „didesnio pavojaus šaltinio valdytojui, tenka civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltiniu padarytą žalą, nepaisant to, ar žala padaryta su kalte ar be jos, o kaip samdančiam darbuotojus asmeniui tenka civilinė atsakomybė už darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą (CK 6.264, 6.270 str.)“⁴⁹. Atsižvelgiant į tai, LAT reziiumavo, kad jeigu draudėjas ar apdraustasis yra juridinis asmuo, tai draudėjo ar apdraustojo darbuotojo neblaivumas yra pagrindas atsirasti draudiko teisei reikalauti iš draudėjo ar apdraustojo nukentėjusiajam išmokėtos draudimo išmokos sumos. Kadangi šioje nutartyje nebuvo detaliau analizuojama transporto priemonės, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojo samprata, o tik konstatuota, jog samdanti darbuotojus įmonės laikytina tokiau valdytoju, norime pažymėti, kad pagal 2000 m. birželio 16 d. LAT teisėjų senato nutarimo Nr. 27⁵⁰ 4 str., didesnio pavojaus šaltinio valdytoju laikytina organizacija (juridinis asmuo arba įmonė, neturinti juridinio asmens teisių) ar fizinis asmuo, valdantis didesnio pavojaus šaltinį nuosavybės, patikėjimo teise ar kitokiu teisėtu pagrindu, o darbuotojas, kuris valdė didesnio pavojaus šaltinį dėl darbo santykių su didesnio pavojaus šaltinio valdytoju (darbdaviu), nelaikomas didesnio pavojaus šaltinio valdytoju ir tiesiogiai neatsako už padarytą žalą.

Siekiant išryškinti civilinės atsakomybės draudimo probleminių klausimų įvairovę, pabrėžiant aktualius būtent šių dienų klausimus šioje srityje, trumpai apžvelgtina 2007 m. spalio 26 d. LAT nutartis c. b. *UAB DK „PZU Lietuva“ v. D. L.* Šios bylos kasacinio nagrinėjimo dalykas buvo draudiko regresinio reikalavimo teisės (nukentėjusio asmens teisių perėjimo draudikui), esant privalomojo draudimo civiliniams teisiniams santykiams, įgyvendinimo klausimas. Nagrinėjamu atveju, išmokėjęs draudimo išmoką naudos gavėjui (nukentėjusiam trečiajam asmeniui) draudikas įgijo atgręžtinio reikalavimo teisę pagal Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių⁵¹ (Privalomosios draudimo taisyklės) 91.4 p., nes apdraustasis dėl savo kaltės neįvykdė šiose taisyklėse nustatytų pareigų (pasišalino iš eismo įvykio vietos ir nepranešė policijai apie eismo įvykį). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad sprendžiant draudiko regresinio (atgręžtinio) reikalavimo dydžio klausimą būtina vadovautis Privalomųjų draudimo taisyklių 94 p. nustatytais kriterijais, pagal kuriuose draudikas turi atsižvelgti į apdraustojo kaltės

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB DB „PZU Lietuva“ v. VĮ „Kauno miškų urėdija“*, Nr. 3K-3-682/2006, kat. 73.2.6.1 (S).

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“, Nr. Nr. 27.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 1100 „Dėl transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių ir tipinių paprastosios, pasienio ir grupinės transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčių draudimo liudijimų (polisų) formų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 80-2791.

laipsnį, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudiminiu įvykiu, dėl pažeidimo atsiradusios žalos dydį, kuris nustatomas atsižvelgiant į tai, kokią draudimo išmoką draudikas būtų mokėjęs, jeigu apdraustasis būtų įvykdęs pareigą. Tačiau sprendžiant 100 proc. išmokėtos draudimo išmokos išreikalavimo iš draudėjo klausimą, LAT nurodė remti konkrečia tokia teise draudikui suteikiančia nuostata, t. y. Privalomųjų draudimo taisyklių 93 p., numatančiu 100 proc. išmokėtos draudimo išmokos dydžio atgręžtinio reikalavimo teisę į apdraustąjį, jeigu pastarasis nepraneša apie autoavariją policijai ar pasitraukia iš autoavarijos vietos. Šiuo atveju teisėjų kolegija laikė, kad priežastinis ryšys tarp tokių apdraustojo veiksmų ir draudžiamojo įvykio neturėtų, o ir apskritai negali būti nustatinėjamas, kadangi „kito eismo dalyvio sužalojimas ir kitos transporto priemonės apgadinimas negali būti atsakovo padaryto Privalomojo draudimo taisyklių pažeidimo rezultatas“. Atsižvelgiant į tai, LAT nurodė, sprendžiant išmokėtos draudimo išmokos gražintino dydžio klausimą, nesiremti izoliuotai tik Privalomųjų draudimo taisyklių 94 p. reglamentuojančiu regresinio draudiko reikalavimo įgyvendinimo tvarka.

Nepaisant šio reikšmingo LAT išaiškinimo, tenka pripažinti, jog teisėjų kolegija šioje nutartyje aiškiai nukrypo nuo LAT nuo 2005 m. spalio 24 d. nutarties c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“* formuotos praktikos ir draudiko regresinį reikalavimą draudėjui nepagrįstai laikė draudiko subrogacine teise, jau pačioje nutarties motyvuojamosios dalies pradžioje nurodant, kad „šios bylos kasacinio nagrinėjimo dalykas yra draudiko subrogacinės teisės (nukentėjusio asmens teisių perėjimo draudikui), esant privalomojo draudimo civiliniams teisiniams santykiams, įgyvendinimo klausimas“. Be to, apibūdindamas draudėjo, nevykdžiusio savo pareigų pagal draudimo sutartį ir draudiko tarpusavio teisių ir pareigų klausimas, LAT pažymėjo, jog išmokėjęs draudimo išmoką naudos gavėjui (nukentėjusiam trečiajam asmeniui) ieškovas (draudikas) įgijo subrogacinio reikalavimo teisę pagal Privalomojo draudimo taisyklių 91.4 punktą, nes apdraustasis dėl savo kaltės neįvykdė šiose taisyklėse nustatytų pareigų, nors ankstesniuose LAT išaiškinimuose buvo ne kartą pabrėžta, kad atgręžtinis draudiko reikalavimas draudėjui negali būti laikomas subrogacija, kaip tai apibrėžta CK 6.1015 str.

Nepaisant LAT nutartyse vis dar pasitaikančio netinkamo skirtingą prasmę turinčių regreso bei subrogacijos institutų pritaikymo priešingai reglamentuotiems klausimams spręsti, kokybiniu požiūriu LAT praktika šioje srityje laikytina gana kryptinga ir išsamia. Tokia autoriaus nuomonė grindžiama tuo, jog pilnutinio žalos atlyginimo principas iš esmės laikytinas tinkamai įgyvendinamu, dažniau klystant tik dėl terminijos vartojimo. CAD sutarties samprata bei sutarties šalių tarpusavio teisės ir pareigos draudžiamojo įvykio kontekste taip pat ne kartą išsamiai išaiškintos, todėl belieka tikėtis, kad praktika šiuo konkrečiu klausimu įgaus daugiau tikslumo ir

preciziškumo, be abejo, kiek tai įmanoma įvertinant specifinių faktinių aplinkybių įtaką vieningos bei kryptingos praktikos formavimui.

3.4. IŠMOKOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIME DYDIS IR JOS SUMAŽINIMAS

Išmokos dydžio pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį nustatymo ir mokėjimo tvarka yra reglamentuota Draudimo įstatymu⁵² (82 str., 93 str.), Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymu⁵³ (III skirsnis, 12-23 str.) bei Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklėmis⁵⁴ (iki 2004 m. birželio 29 d. - Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės (69-89 str.). Tenka pripažinti, kad minėtuose teisės aktuose nustatyti išmokos mokėjimo principai, šalių teisių ir pareigų reglamentavimas ir vykdymas šiame procese nekėlė daug ginčų LAT praktikoje (kiek tai nesisiejo su anksčiau nagrinėtais opiais klausimais), todėl ji šiuo klausimu nėra gausi. Norime pažymėti, kad šiuo atveju turima omenyje tik išmokos pagal CAD sutartis sampratos ir sąryšio su turtine bei neturtine žala klausimai bei tam tikri išmokos mažinimo principai, tačiau ne išmokos dydžio nuoseklus apskaičiavimas, t. y. turtinės ir neturtinės žalos dydžio nustatymo principai, priemonės, įrodinėjimo subtilybės dėl ribotos šio darbo apimties nebuvo analizuojamos ir tai nėra šio darbo dalykas. Paminėsime keletą, mūsų nuomone, reikšmingesnių suformuotos praktikos momentų.

2000 m. birželio 16 d. LAT teisėjų senato nutarimo⁵⁵ 13-jame straipsnyje konstatuotas bendrasis draudimo išmokos dydį nusakantis principas, kad draudiko atlyginamų nuostolių dydį, rūšis ir tvarką apibrėžia draudimo sutartis ir civilinės atsakomybės draudimo taisyklės. „Esant draudimui įvykiui, draudikas privalo tiesiogiai atlyginti eismo įvykio metu padarytą žalą, neviršydamas draudimo sumos, jeigu draudimo sutartyje nenumatyta kita žalos atlyginimo tvarka“.

Draudėjo prievolių pagal draudimo sutartį tinkamo vykdymo ir draudimo išmokos dydžio ryšys buvo pabrėžtas 2003 m. birželio 23 d. nutartyje c. b. *Apollo Melkprodukten bv v. UAB DK „Lindra“*, nurodant, jog jei po draudiminio įvykio draudėjas nevykdė draudimo sutartyje numatytų prievolių, tai draudikas gali remdamasis Draudimo įstatymo 14 str. 7 d. (1996 m. liepos 10 d. Nr. I-

⁵² Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁵³ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 56-1977.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 „Dėl Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3718.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“, Nr. Nr. 27.

1456 redakcija⁵⁶) kreiptis dėl draudimo išmokos sumažinimo ir gali šiuos atsikirtimus panaudoti prieš trečiąjį asmenį (naudos gavėją). Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad draudiminio įvykio metu galiojusi įstatymo redakcija numatė, kad atvejais, kai draudimo išmoka yra sumažinama arba ją atsisakoma sumokėti, gali būti numatomi draudimo sutartyje. Paminėsime, kad nuostata numatanti draudiko teisę mažinti draudimo išmoką dėl draudimo sutarties sąlygų pažeidimo iš draudėjo pusės įtvirtinta ir šiuo metu galiojančioje Draudimo įstatymo redakcijoje⁵⁷.

LAT nutartyse ne kartą buvo pabrėžta draudiko atsakomybės ribos, nurodant, jog jo (draudiko) atsakomybę riboja draudimo suma. Toks išaiškinimas buvo pateiktas ir jau minėtoje 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartyje *D. Misėkienė v. R. Oganezov*: „apsidraudęs civilinę atsakomybę asmuo turėtų prievolę atlyginti padarytą žalą tik ta dalimi, kiek nuostolių dydis viršytų ribotos civilinės atsakomybės draudimo sumą, taip pat draudiko nemokumo atveju“. Teisėjų kolegija taip pat konstatavo, kad visais CAD draudiminių įvykių atvejais atsakingas už padarytą žalą neviršijant draudimo sutartyje nurodytų sumų yra draudikas, draudimo sutartimi prisiėmęs žalos atsiradimo riziką.

2005 m. kovo 14 d. nutartyje c. b. *AB „Lietuvos darudimas“ v. E. Šiaudikis* jau nebe pirmą kartą LAT praktikoje buvo pabrėžta trečiojo asmens teisė ginčyti draudiko dėl autoavarijos apskaičiuotą žalos dydį, jeigu draudikas nesilaikė teisės aktuose nustatytos pareigos kviesti su transporto priemonės apžiūros aktu susipažinti įvykio kaltininką. Autoriaus nuomone, civilinės atsakomybės draudimo tikslai gali būti pasiekti tik visiems santykio dalyviams žinant ir tinkamai vykdant savo prievolės pagal sutartį, o ypač pabrėžiant žalos apskaičiavimo ir išmokėjimo taisyklių laikymąsi. Be to, draudimo kompanijų vaidmuo ir visuomenės pasitikėjimas jomis yra tiesiogiai susijęs su pastarųjų deklaruojamu ir įgyvendinamu požiūriu į CAD esmę ir naudą draudėjų bei trečiųjų asmenų atžvilgiu, kas, savo ruožtu, pasireiškia ir per draudimo išmokos apskaičiavimą ir mokėjimą.

2005 m. rugsėjo 19 d. nutartyje c. b. *UAB „IF draudimas“ v. S. Paužuolis* LAT nagrinėjo situaciją, kurioje tretysis asmuo, dėl kurio kaltės įvyko autoavarija, ginčijo draudiko apskaičiuotos žalos dėl autoįvykio dydį, todėl, kad žalos dydį atitinkanti pinigų suma nebuvo pervesta automobilių turėjusiai remontuoti įmonei, t. y. įmonei, kuri buvo apskaičiavusi žalos dydį ir pateikusi sąmatą (šiuo atveju žalos dydį atitinkanti pinigų suma buvo pervesta draudėjo nurodytam asmeniui). Teisėjų kolegija tokius trečiojo asmens argumentus vertino kritiškai: „tai, jog automobilis nebuvo remontuojamas žalą apskaičiavusioje įmonėje pagal jos sudarytą sąmatą, nėra pagrindas atmesti

⁵⁶ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 73-1742.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

ieškinį, nes atsakingas už žalą asmuo turi atlyginti realią žalą, kuria pripažintini ir asmens, patyrusio žalą, būsimi nuostoliai, apmokant automobilio remontą“. Šia LAT nutartimi buvo pagrįsta praktikoje plačiai paplitusi draudėjo teisė pasirinkti jam priimtina draudimo išmokos išmokėjimo būdą: apmokant remonto išlaidas pagal konkrečią pateiktą sąmatą arba šią sumą pervedant tiesiogiai draudėjui.

2006 m. rugsėjo 27 d. nutartyje c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Klevas“, UAB „PZU Lietuva“* LAT priminė teismams bei CAD teisinio santykio dalyviams, jog pagal Draudimo įstatymą, esant civilinės atsakomybės draudimui, draudimo išmoka mokama nukentėjusiam trečiajam asmeniui, o draudėjui mokama tik tuo atveju, kai jis atlygino nukentėjusiam trečiajam asmeniui šio patirtą žalą.

LAT dar nenagrinėtas klausimas buvo aiškintas 2007 m. spalio 15 d. nutartyje c. b. *A. L. v. UAB „Ergo Lietuva“*. Atsižvelgiant į tai, kad Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartyje, galiojusioje nuo 2002 m. spalio 17 d. iki 2003 m. balandžio 16 d. draudikas draudimo sutartyje buvo įsipareigojęs, esant draudimui įvykiui, atlyginti 30 000 Lt žalą asmeniui ir 30 000 Lt turtui, šioje byloje LAT išdėstė šių sąvokų atribojimo požymius. Remdamasis LR Civiliniu kodeksu⁵⁸, Privalomojo draudimo įstatymu⁵⁹, LAT pažymėjo, kad CK 6.249 str. yra apibrėžta turtinės žalos sąvoka bendrąja prasme, tačiau, atsižvelgiant į tai, kokiam objektui yra padaroma žala, skiriama žala turtui (asmens turto netekimas, sužalojimas, su tuo susijusios išlaidos) ir žala asmeniui (negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų), kitaip tariant, turtinė žala asmeniui. Kadangi šioje byloje buvo aktualus klausimas dėl žalos, sietinos su maitintojo netekimu apibūdinimu, LAT išaiškino, kad tokiu atveju turėtų būti atskirta turtinė ir neturtinė žala asmeniui bei žala turtui, t. y. turtinė žala asmeniui turėtų būti suprantama kaip žala, atsirandanti sužalojus asmens sveikatą, atėmus jam gyvybę, neturtinė žala asmeniui – asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas ir panašiai. Žalą turtui, remiantis CK 6.249 str., teisėjų kolegija siūlė aiškinti kaip faktiškai asmens turėtas išlaidos, susijusias su turto sugadinimu, sunaikinimu. LAT nutartyje taip pat priminė, jog „nors Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme nedetalizuota, kokia žala turi būti atlyginama nukentėjusiam asmeniui, tačiau, vadovaujantis suformuota teismų praktika šiuo klausimu, darytina išvada, kad turi būti atlyginta turtinė ir neturtinė žala“. Reikėtų pastebėti, jog

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 61-2340.

turtinės ir neturtinės žalos asmeniui bei žalos turtui sąvokų išaiškinimas svariai prisideda prie efektyvesnio žalos atlyginimo pagal CAD sutartį santykio reglamentavimo, bei, tikėtina, ateityje padės išvengti draudiko ir draudėjų ginčų, susijusių su CAD nevienareikšmiu interpretavimu, žalos atlyginimo (išmokos mokėjimo) mechanizmą privers veikti operatyviau ir skaidriau.

Jau anksčiau buvo išsakyta nuomonė apie tiesioginę draudimo išmokos teisingo apskaičiavimo bei išmokėjimo ir socialinio požiūrio į draudimo bendrovės priklausomybę. Palaikant šią mintį, galima tik pridurti, jog draudimas visuomenei yra naudingas ir reikalingas tiek, kiek asmens civilinės atsakomybės rizika yra sumažinama ar apskritai eliminuojama veiksmingai veikiant draudiminei apsaugai. Manome, jog tai ypač juntama savanoriškojo CAD atveju, kai draudėjas turi galimybę pasverti ir įvertinti ar draudimo įmokų dydis yra adekvatus draudiminės apsaugos patikimumui. Privalomojo CAD draudimo atveju, draudiminės apsaugos patikimumu yra suinteresuotas ne tik draudėjas, tačiau, visų pirma, valstybė, kuriai tenka pareiga įstatymiškai įtvirtinti privalomojo CAD taisykles ir tokiu būdu apsaugoti svarbiausias valstybės ar visuomenines funkcijas vykdančių asmenų turtinius interesus. Abiem atvejais draudimo išmokos dydžio, apskaičiavimo bei išmokėjimo procedūros griežtas reglamentavimas ir efektyvus faktinis veikimas turi esminę reikšmę CAD santykių atsiradimui ir vystymui.

Dėl darbo apimties neturėdamas galimybės išanalizuoti visų aktualių CAD klausimų, kuriuos savo praktikoje yra nagrinėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kituose skyriuose autorius trumpai apžvelgs gana dažnai LAT teisėjų dėmesio pareikalaujančių civilinės atsakomybės draudimo rūšių – vežėjų ir notarų CAD ypatumus ir reikšmingesnius LAT išaiškinimus šiose srityse.

3.5. VEŽĖJŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI NAGRINĖTI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

Vežėjų civilinės atsakomybės teisinis reglamentavimas siejamas, visų pirma, su 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos⁶⁰ (toliau – CMR konvencija) nuostatomis, nustatančiomis susitariančių šalių atsakomybės kilimo pagrindus bei esminius tarptautinių krovinių vežimo keliais principus.

2001 m. lapkričio 29 d. LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje c. b. *UAB „Mėlynuoji uoga“ v. UAB „Danajos autotransportas“* buvo nagrinėjimas klausimas dėl trečiojo asmens, reiškiančio reikalavimą vežėjui, teisės kreiptis dėl žalos atlyginimo tiesiogiai į vežėjo civilinę atsakomybę apdraudusį draudiką arba keletą jų. Teisėjų kolegija šiuo klausimu pažymėjo, jog vežėjo

⁶⁰ 1956 m. gegužės 19 d. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (CMR) // Valstybės žinios. 1998, Nr. 107-2932.

civilinės atsakomybės draudimo sutartis savo prigimtimi yra sutartis trečiojo asmens naudai, todėl vežėjui reikalavimus reiškiantis asmuo taip pat gali reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudiko, sudariusio su vežėju civilinės atsakomybės draudimo sutartį arba iš jų abiejų (jeigu vežėjo civilinę atsakomybę yra padraudę keletas draudimo bendrovių). Reikia paminėti ir kitą, ne tik vežėjo civilinei atsakomybei pagal CAD sutartį reikšmingą LAT išaiškinimą – kelių draudikų, apdraudusių vežėjo civilinę atsakomybę, solidarios atsakomybės prieš nukentėjusįjį trečiąjį asmenį bruožą - esant vežėjo civilinės atsakomybės draudimo sutartyje nurodytiems dviem draudikams, pagal Draudimo įstatymo⁶¹ 19 str. 1 d. (1996 m. liepos 10 d. Nr. I-1456 redakcija), abu draudikai yra solidariai atsakingi už draudimo išmokos sumokėjimą, esant draudiminiam įvykiui. Reiktų pastebėti, kad pastarasis LAT išaiškinimas yra visiškai pagrįstas. Solidaraus reikalavimo galimybė pagreitina žalos atlyginimą nukentėjusiajam, tačiau kartu neatima teisės draudikams, išmokėjus draudimo išmoką, pasiskirstyti išmokos proporcijas tarpusavyje, neištraukiant į šį ginčą nukentėjusiojo bei apdraustojo (be abejo, regresinio reikalavimo teisė draudėjui išlieka).

Jau ankščiau minėjome, kad vežėjo civilinės atsakomybės pagrindams identifikuoti ypatingai svarbios yra CMR konvencijos nuostatos. Kita vertus, vežėjo veiksmų ar neveikimo tinkamas įvertinimas, siekiant nustatyto krovinio praradimo ar sugadinimo aplinkybes, turi reikšmės ir draudimo bendrovės prievolės atsiradimui ir apimčiai, kadangi būtent pagal vežėjo veiksmų krovinio vežimo metu atitikimą CMR konvencijos nuostatomis bei civilinės atsakomybės draudimo sutarčiai draudikas gali įvertinti ar konkretus įvykis yra draudžiamasis, taip pat ar bus galimybė reikšti regresinį reikalavimą vežėjui. Tokia aplinkybė buvo pažymėta 2002 m. kovo 20 d. LAT nutartyje c. b. *Apollo Melkprodukten v. UAB „Rainio transportas“*. Teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje draudikai neturėjo galimybės pasinaudoti Draudimo įstatymo 17 str. 3 d. jiems suteikta teise, jeigu draudimo sutarties sąlygos būtų pažeistos, nemokėti ar sumažinti draudimo išmoką. Taigi, buvo padaryta išvada, jog nustačius, kad vežėjas yra atsakingas už krovinio praradimą, nurodytų aplinkybių ištyrimas yra svarbus bendraatsakovių (vežėjo ir draudiko) atsakomybės dydžio nustatymui.

Išskirtina yra ir 2003 m. birželio 23 d. LAT nutartis c. b. *Apollo Melkprodukten bv v. UAB DK „Lindra“*. Joje vienas esminių teisinės analizės objektų buvo vežėjo ir jo civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės atsakomybės ribos ir kilimo pagrindai. Nepaisant to, kad kitų civilinės atsakomybės draudimo rūšių (pvz. transporto priemonių savininkų ir valdytojo privalomojo civilinės atsakomybės draudimo) bylų nagrinėjimo praktikoje LAT yra išaiškinęs, jog visais

⁶¹ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 73-1742.

civilinės atsakomybės draudimo atvejais atsakingas už žalos atlyginimą nukentėjusiajam asmeniui, neviršijant draudimo sumos, yra draudikas (išskyrus neturtinės žalos atlyginimą), draudėjui apmokant tik tą žalos dalį, kuria yra viršijama draudimo suma, šioje byloje LAT konstatavo esant solidariąją vežėjo ir draudimo kompanijų atsakomybę: „krovinio praradimo atveju atsiranda mišri solidarioji vežėjo ir draudimo kompanijų, kuriose vežėjas yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę, prievolė, kuri vežėjui kaip skolininkui atsiranda iš įstatymo (CMR konvencijos), o jo civilinę atsakomybę apdraudusioms kompanijoms – iš vežėjo civilinės atsakomybės pagal CMR konvenciją draudimo sutarties“. Be to, teisėjų kolegija šioje nutartyje pasirinko anksčiau suformuota praktika tokio pobūdžio civilinėse bylose ir patvirtino, kad vežėjo civilinei atsakomybei pagal vieną draudimo sutartį esant apdraustai bendru draudimu dviejų draudimo kompanijų, už draudimo išmokos išmokėjimą naudos gavėjui abu draudikai atsako solidariai. Kaip jau minėjome, šioje nutartyje taip pat buvo aiškiai apibrėžtos vežėjo ir draudimo bendrovės atsakomybės ribos, susiejant atsakomybės kilimą su skirtingais juridiniais pagrindais: „draudimo kompanijų atsakomybė yra ribojama draudimo išmokos suma, o vežėjo atsakomybė draudimo suma neribojama. Ji gali būti ribojama tik CMR konvencijos nuostatomis“. Todėl jei draudimo išmoka yra mažesnė, nei trečiojo asmens (naudos gavėjo) nuostoliai, šis skirtumas gali būti išieškomas tik iš vežėjo. Dar daugiau, nutartyje buvo pažymėta draudimo kompanijos teisė taikyti žalos atlyginime sutartyje nustatyto dydžio išskaitas (frančizę). Šiuo klausimu teisėjų kolegija konstatavo, jog negalima paneigti draudiko teisės į draudimo rizikos apribojimą, kuris paprastai yra nustatomas draudimo suma, draudiko ir draudėjo susitarimu taikyti besąlygines arba sąlygines išskaitas (franšizes). Šią nuostatą LAT grindė draudimo sutarties esmines sąlygas nustatančiu Civilinio kodekso 6.987 str., kuris, be kita ko, numato, jog draudimo išmoka yra apskaičiuojama įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis, todėl šalis sutartyje susitarus dėl franšizės, ši suma negali būti solidariosios vežėjo ir draudimo kompanijų atsakomybės naudos gavėjui objektas, o yra mokėtina vežėjo. Nagrinėjant nutartį aktualu ir tuo, kad joje LAT priminė pačios CAD sutarties pobūdį ir sudarymo principus, pabrėžiant, jog draudimo sutartis yra rizikos sutartis, pagal kurią draudikui tenka pareiga, įvykus draudiminiam įvykiui, atlyginti atsiradusius nuostolius, todėl šios sutarties ypatumas yra tas, kad tokia sutartis laikytina fiduciarine (lot. *fidus* - pasitikėjimas). Todėl, kaip pažymėjo LAT, tokioje sutartyje šalis turi sieti tarpusavio pasitikėjimas, jos šalys turi sąžiningai bendradarbiauti bei teikti viena kitai pagalbą ir informaciją. Atsižvelgiant į tai, visiškai logiškas atrodo, teisėjų kolegijos pastebėjimas, kad po

draudiminio įvykio draudėjui nevykdant draudimo sutartyje numatytų prievolių, draudikas gali remdamasis Draudimo įstatymo⁶² 14 str. 7 d. (1996 m. liepos 10 d. Nr. I-1456 redakcija) kreiptis dėl draudimo išmokos sumažinimo ir gali šiuos atsikirtimus panaudoti prieš trečiąjį asmenį (naudos gavėją). Visi paminėtieji LAT išaiškinimai, autoriaus nuomone, suformavo esminius vežėjo civilinės atsakomybės draudimo sampratos bruožus, išryškino tokio pobūdžio draudimo sutarčių taikymo praktikoje problemas, nubrėžė gana aiškias vežėjo CAD faktinio funkcionavimo gaires, tačiau, kaip parodė vėlesnė LAT praktika, neatsakytų ir detalios teisinės analizės reikalaujančių klausimų pasirodė beesą ir daugiau.

Draudžiamąjo įvykio vežėjo civilinės atsakomybės draudime samprata ir reglamentavimo ypatumai LAT buvo nagrinėti 2004 m. gruodžio 22 d. nutartyje c. b. *Rusijos įmonė OOO „Inkomliga“ v. UAB „Ergo Lietuva“*. Aiškindamas nedraudžiamąjo įvykio sampratą ir tikslaus apibrėžtumo svarbą civilinės atsakomybės draudime LAT nurodė, kad nedraudiminiai įvykiai, numatyti atitinkamos draudimo rūšies taisyklėse, yra esminė draudimo sutarties sąlyga, todėl nedraudiminiai įvykiai jose turi būti apibrėžti aiškiai ir nedviprasmiškai, o kilus abejonių, draudimo sutarties sąlygos turi būti aiškinamos sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai (CK 6.193 str. 4 d.). Teisėjų kolegija taip pat išreiškė nuomonę, kad sutartyje išvardinti nedraudžiamieji įvykiai leidžia tiksliau įvertinti draudiko prisiimamos rizikos apimtį, todėl plečiamasis šių įvykių interpretavimas ir aiškinimas yra ydingas. Svarbus yra nedraudžiamąjo įvykio ir kitų civilinės atsakomybės draudimo sutarties įsipareigojimų pažeidimų atribojimas. Dėl to nedraudžiamieji įvykiai negali būti aiškinami plečiamai, ir nedraudžiamaisiais įvykiais negali būti pripažįstami tie atvejai, kurie pagal standartines draudimo sutarties sąlygas pripažintini tik draudimo sutarties sąlygų pažeidimais. Ne mažiau reikšmingu laikytinas LAT pastebėjimas, jog, asmeniui kreipusis dėl žalos, atsiradusios iš vežimo teisinio santykio, atlyginimo, teismai turėtų išsiaiškinti, iš kurių asmenų jis turėtų ir galėtų reikalauti žalos atlyginimo bei kokie yra atsakingų asmenų atsakomybės kilimo pagrindai: „jeigu nukentėjęs asmuo reikalauja žalos atlyginimo tiek iš žalą padariusio asmens, tiek iš draudikų ar tik iš draudikų, teismo pareiga – išsiaiškinti, kuris asmuo, kokio dydžio ir kokia tvarka atlygina padarytą žalą, nes esant civilinės atsakomybės draudimui, civilinė atsakomybė vežėjui, kaip skolininkui, atsiranda iš įstatymo (CMR konvencijos), o jo civilinę atsakomybę apdraudusioms kompanijoms – iš vežėjo civilinės atsakomybės pagal CMR konvenciją draudimo sutarties“. LAT šioje nutartyje taip pat laikėsi ankstesnėse nutartyse suformuluoto teisės aiškinimo, jog CAD atveju

⁶² Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 73-1742.

atsiranda mišri solidarioji vežėjo ir draudiko civilinė atsakomybė trečiajam (nukentėjusiam) asmeniui.

Ne mažiau svarbia vieningam teismų praktikos formavimui su vežėjo civiline atsakomybe susijusiose bylose laikytina šiame darbe jau ne kartą cituota 2005 m. spalio 24 d. LAT nutartis c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“*. Priminsime, kad šioje byloje draudikas (ieškovas) apdraudęs ekspeditoriaus civilinę atsakomybę ir išmokėjęs draudimo išmoką nukentėjusiajam (užsakovui), kreipėsi dėl nuostolių atlyginimo solidariai iš ekspedicinės firmos pasitelkto vežėjo, dėl kurio kaltės krovinyms buvo sugadintas, ir pastarojo draudiko. Vežėjo civilinės atsakomybės draudikas atsisakė išmokėti draudimo išmoką, motyvuodamas tuo, kad CAD atveju subrogacija netaikoma. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tokią atsakovo poziciją palaikė, t. y. padarė išvadą, kad esant civilinės atsakomybės draudimui negalimi draudiko reikalavimai iš bet kokių kitų asmenų, jei pastarieji yra apdraudę savo civilinę atsakomybę. LAT su tokiu teismų aiškinimu nesutiko ir konstatavo, jog tuo atveju, kai draudimo sutartimi su ekspeditoriumi buvo apdraustas tik ekspeditoriaus turtinis interesas, o vežėjo turtinis interesas buvo apdraustas kita civilinės atsakomybės draudimo sutartimi, ir, jei vežėjas yra atsakingas dėl krovinio sugadinimo, ekspeditoriaus draudikui pereina reikalavimo teisė vežėjui ir jo draudikui Civilinio kodekso⁶³ 6.112 bei 6.114 str. pagrindu. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad „spręsti dėl subrogacijos negalimumo, kai savo civilinę atsakomybę yra atskirai apdraudę ekspeditorius ir vežėjas, būtų nesuderinama su teisinio apibrėžtumo, sąžiningumo, teisingumo, visiško nuostolių atlyginimo principais“.

Paskutinė byla, kurią šiame skyriuje norėtų išskirti autorius, yra 2006 m. rugsėjo 27 d. LAT išnagrinėta c. b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Klevas“, UAB „PZU Lietuva“*. Šioje nutartyje buvo aiškinamas santykių tarp krovinio siuntėjo, ekspeditoriaus ir vežėjo kvalifikavimas. Teisėjų kolegija konstatavo, kad jeigu asmuo sudaro sutartį kroviniui pervežti į paskirties vietą, bet veža ne pats, o paveda tai daryti trečiajam asmeniui, jis vis tiek yra vežėjas CMR konvencijos⁶⁴ prasme. Be to, netgi tuo atveju, kai ekspeditorius prisiima atsakomybę už visą pervežimo organizavimą, tačiau be atskiro nurodymo, kad jis tik ekspedijuoja krovinį, jis taip pat laikytinas vežėju. Kitaip tariant, situaciją, kurioje sutartimi viena šalis įsipareigoja įvykdyti kitos šalies (siuntėjo) užsakymą pervežti krovinį į tam tikrą paskirties vietą, t. y. pervežti krovinį, tačiau krovinio pervežimą paveda atlikti trečiajam asmeniui (vežėjui), LAT mano esant pagrįsta kvalifikuoti kaip krovinio pervežimo

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁴ 1956 m. gegužės 19 d. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (CMR) // Valstybės žinios. 1998, Nr. 107-2932.

tarptautiniais maršrutais sutartį sudarytą tarp siuntėjo (užsakovo) ir dviejų vežėjų (pirmojo – sudariusio sutartį su siuntėju ir antrojo – faktiškai vežusio krovinį). Tačiau svarbus momentas šioje situacijoje yra tas, kad, nors CMR konvencijos 36 str. krovinio siuntėjui suteikta alternatyvią galimybę pasirinkti, kuriam vežėjui reikšti ieškinį, jeigu krovinyje buvo prarastas ar sugadintas, krovinio draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką už krovinio sugadinimą krovinio siuntėjui (naudos gavėjui) ir perėmęs iš šio reikalavimo teisę, turi teisę pats spręsti, kuris iš vežėjų, jo nuomone, yra atsakingas už žalą ir kuriam iš jų pareikšti reikalavimą. Šį išaiškinimą teisėjų kolegija grindžia tuo, kad pagal CK 6.1015 str. 2 d., reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, nustatančių draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius, t. y. kadangi draudėjas turėjo teisę pasirinkti kuriam iš dviejų vežėjų reikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo, nepaisant to, kad jis savo pasirinkimą realizavo (pareiškė pretenziją), perėmusio reikalavimo teisę draudiko toks draudėjo pasirinkimas nesaisto ir jis pats turi teisę nuspręsti kuriam iš vežėjų reikšti pretenziją. Dar daugiau, LAT konstatavo, jog tokią teisę draudikas gali realizuoti ir tuo atveju, jeigu vežėjai tarpusavyje buvo sudarę susitarimą dėl kiekvienam iš jų taikytinos atsakomybės krovinio praradimo ar sugadinimo atveju. Nors, kaip jau minėta anksčiau, šioje nutartyje LAT ekspeditoriaus ir vežėjo sutartį aiškino plečiamai, ko buvo vengiama ankstesnėje praktikoje, verta paminėti tai, kad solidarios vežėjo ir jo civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės atsakomybės taikymo principas šioje nutartyje buvo dar kartą patvirtintas, o tai, manome, vienas pamatinių žalos, atsiradusios iš vežimo teisinių santykių, reglamentavimo bruožas.

Reiktų pastebėti, kad nemaža dalis vežėjo civilinės atsakomybės draudimo klausimų yra nagrinėta LAT praktikoje, suformuoti pagrindiniai susitariančių šalių atsakomybės kilimo ir įgyvendinimo principai, susietos CMR konvencijos nuostatos su bendrosiomis civilinę atsakomybę reglamentuojančiomis teisės normomis. Kita vertus, keletas svarbių šio instituto klausimų dar nėra kokybiškai išaiškinta, kaip antai ekspedijavimo samprata, draudiminės apsaugos realizavimas tarptautiniu lygiu, kt. Tačiau svarbu tai, kad LAT formuojama praktika atitinka ir prisitaiko prie vis sudėtingesniu tampančio vežimo teisinio santykio specifikos, gana vienareikšmiškai aiškinamas vežėjo civilinės atsakomybės draudikų solidarumas žalos atlyginimo vykdyme, išskiriami esminiai CAD sutarties bruožai bei santykis su CMR konvencijos nuostatomis, o tai savo ruožtu lemia ir objektyvesnę, patikimesnę bei šiuolaikiškesnę vežimo CAD santykių traktavimą.

3.6. NOTARO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI LIETUVOS AUŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

Norėtume pažymėti, kad dėl ribotos darbo apimties neturėdami galimybės išanalizuoti LAT praktikos įvairių CAD rūšių ir grupių klausimais, notaro, kaip profesinės civilinės atsakomybės draudimo grupės atstovo, civilinės atsakomybės draudimo klausimus apžvelgti nusprendėme dėl keleto priežasčių. Pirmiausiai, reikia paminėti, kad visos profesinės CAD rūšys (notaro, gydytojo, advokato, audito įmonių, kt.) turi gana daug bendrų bruožų, todėl šiame skyriuje nagrinėjami klausimai, mūsų nuomone, yra aktualūs ir kitoms profesinės CAD rūšims, o galbūt netgi civilinės atsakomybės draudimo institutui apskritai. Antra, notaro civilinės atsakomybės draudimo klausimai gana dažnai pasiekė kasacinį teismą, todėl, esant gausiai LAT praktikai, reikšmingus klausimus yra galimybės išnagrinėti išsamiau, be to, ši aplinkybė leidžia įvertinti formuojamos praktikos kryptis, stebėti tam tikrų LAT išaiškinimų modifikaciją skirtingo laikotarpio bylose. Atsižvelgdami į tai, pateikiame trumpą kasacinio teismo nagrinėtų notaro civilinės atsakomybės draudimo bylų apžvalgą, išskirdami esminius praktikos bruožus.

1999 m. rugsėjo 27 d. nutartyje c. b. *L. Kazlauskienė v. D. Jungevičienė ir kt.* LAT suformavo principines notaro civilinės atsakomybės kilimo nuostatas, pažymėdamas, kad notaro civilinę atsakomybę (kompensacinio pobūdžio) lemia bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan. Todėl nustatinėdami notaro civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindus, teismai turi nustatinėti ne tik tyčios ar neatsargumo, bet ir kitokias nusižengimo formas, kurias nulemia būtent profesinės veiklos specifika. Šioje nutartyje buvo taip pat išaiškinta, kad sprendžiant notaro ir jo civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės atsakomybės klausimą ir tarpusavio ryšį, reikia, visų pirma, analizuoti CAD dokumentus (svarbiausia – sutartį), kuriuose turėtų būti nustatomi draudiko prievolės išmokėti draudimo išmoką atsiradimo pagrindai. Kadangi nagrinėjamoje byloje draudimo sutartyje buvo nustatyta, kad draudiminė apsauga apima tuos atvejus, kai draudėjas, atlikdamas savo darbą, pats arba asmuo, kurio interesus jis atstovauja, padaro nusižengimą, o kitas asmuo civilinės teisės įstatymų pagrindu pareiškia jam pretenziją dėl padarytos žalos atlyginimo, o be to, draudimo sutartyje kalbama apie draudimo išmokas, mokamas dėl notarų padarytų klaidų, LAT laikė, kad būtent draudikas šiuo atveju turėtų atlyginti dėl notarės klaidos ar aplaidumo trečiųjų asmenų patirtą žalą.

2001 m. kovo 21 d. nutartimi c. b. *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė* LAT pažymėjo bendrąją civilinės atsakomybės draudimo esmę nusakantį principą, jog pagal savo teisinę prigimtį CAD sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai, todėl žalą patyręs asmuo galėtų reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudimo kompanijos (draudiko), nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip. Tačiau kuris būtent asmuo (draudikas ar draudėjas) atlygins žalą nukentėjusiajam, taip pat kitos žalos atlyginimo sąlygos yra nurodytos civilinės atsakomybės draudimo sutartyje, kuri yra

sutarties šalis įpareigojanti ir vykdytina, t. y. jeigu draudimo sutartyje numatyta, kad draudiminiu įvykiu laikomas toks galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas, kuriuo priteistas ieškinys iš notaro dėl fiziniams ar juridiniams asmenims padarytos žalos ryšium su teismo panaikintais notariniais veiksmais, tai draudimo išmoka privalės būti išmokama būtent priėmus teismui tokį sprendimą, kuriuo tenkinamas trečiojo asmens ieškinys draudėjui. Šioje nutartyje buvo taip pat priminta, kad dėl notarų veiklos reikšmingumo ir ypatingumo notarams taikytini griežtesni atidumo, atsargumo, rūpestingumo reikalavimai, todėl notaro civilinę atsakomybę (kompensacinio pobūdžio) lemia bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan.

Nors notaro kaltė, kaip civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga, nėra šio skyriaus nagrinėjimo dalykas ir su aktualia tema susijusi tik netiesiogiai, verta paminėti 2002 m. balandžio 17 d. LAT nutartį c. b. *B. Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S. Bylinskienė*. Joje teisėjų kolegija analizavo ir aiškino notaro civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygas bei, konkrečiai, kaltės pasireiškimą notaro veikloje. Pirmiausiai, LAT pabrėžė, kad „notaro civilinė atsakomybė dėl žalos padarymo realizuojama esant juridinių faktų sudėčiai: 1) žalai, 2) neteisėtai veikai, 3) priešastiniam ryšiui tarp žalos ir neteisėtos veikos, 4) kaltei“. Toliau buvo nagrinėjamas notaro kaltės klausimas. Notaro neteisėtas veikimas pasireiškė tuo, kad, suklastojus vieno iš steigėjų parašą, buvo patvirtinta steigimo sutartis, kaip vienas iš įmonės steigimui reikiamų dokumentų. Šios sutarties pagrindu buvo įregistruota įmonė, kuri pradėjo vykdyti neteisėtą, steigimo dokumentuose nenumatytą veiklą – ėmė sudarinėti su fiziniais asmenimis piniginių lėšų užsienio valiuta paskolos (pasaugos) sutartis, kurių sąlygų nevykdė ir dalį jai perduotų pinigų pasisavino. Dėl to tretiesiems asmenims buvo padaryta turbinė žala. Teismas šiuo klausimu pasisakė, kad tvirtindamas steigimo sutartį be vieno iš steigėjų tinkamo parašo, notaras neturėjo numatyti neigiamų pasekmių, kurios kiltų apskritai iš įmonės veiklos, kad įmonės veikla ateityje gali būti vykdoma nusikalstamai, išėinant iš įmonei suteiktų veikimo ribų, kitaip pažeidžiant įstatymus ir tuo darant žalą. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, jog toks notaro atsakomybės išplėtimas neprotingai nustatytą atsakomybės pagrindą, kai už žalą būtų verčiamas atsakyti asmuo, kurio neteisėti veiksmai nepakankamai susiję su žala. Atsižvelgiant į tai, buvo konstatuota, kad „priežastinis ryšys tarp notaro veiksmų, padarant pažeidimus įkuriant įmonę, ir nukentėjusiems padarytos žalos, teisiškai vertintinas kaip atsitiktinis, nereikšmingas civilinei atsakomybei“. Taigi, kaltė, kaip civilinės atsakomybės kilimo sąlyga byloje nebuvo nustatyta ir pareigos atlyginti nuostolius nukentėjusiems LAT nenumatė. Autoriaus nuomone, ši nutartis kritikuotina dėl to, kad teisėjų kolegijai nenustačius notarės civilinės atsakomybės kilimo sąlygų, nebuvo sprendžiamas klausimas dėl draudimo bendrovių galimos atsakomybės, kadangi LAT ne kartą yra pažymėjęs, jog esant

apdraustai civilinei atsakomybei, žalos atlyginimas yra galimas net ir tada, kai deliktinės atsakomybės sąlygos nėra nustatytos. Gi šiuo atveju, nenustačius deliktinės notaro civilinės atsakomybės pagrindų, notaro veiksmai nebuvo vertinami sudarytos CAD sutarties kontekste.

2002 m. birželio 13 d. išplėstinės LAT teisėjų kolegijos nutartyje c. b. *A. Skučas v. G. Pakerytė*, siekiant išanalizuoti konkretaus atvejo notaro civilinės atsakomybės kilimo klausimą, buvo nustatinėjamos ir vertinamos visos bendrosios civilinės atsakomybės kilimo sąlygos, pabrėžiama notaro neteisėtų veiksmų ir kaltės sampratos specifika, atsižvelgiant į išskirtinius notaro veiklos bruožus ir paskirtį, tačiau vėlgi, nustatytų notaro veiklos pažeidimo ar suklydimo įtaka nebuvo vertinta draudimo kompanijų, apdraudusių notarės civilinę atsakomybę atžvilgiu, nors draudimo bendrovės buvo bendraatsakoviais šioje byloje.

Klausimas dėl draudiminės apsaugos galiojimo termino buvo sprendžiamas 2002 m. spalio 9 d. nutartyje c. b. *D. Petrauskienė v. UAB „Drauda“ – „Ergo Lietuva“*. Draudimo bendrovei pripažinus draudžiamąjį įvykį, tačiau atsisakius išmokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudžiamasis įvykis atsitiko pasibaigus draudimo sutarties galiojimui, LAT konstatavo, jog „draudiminė apsauga galioja ne tik sutarties galiojimo metu, kaip teigia atsakovas, bet ir po sutarties pasibaigimo, jei nusizengimas padaromas sutarties galiojimo metu“. Pažymėtina, kad šiuo atveju draudikas savo atsisakymą išmokėti išmoką susiejo ne su konkrečiu draudiminiu įvykiu, t. y. draudėjo veiksmų, sąlygojančių žalos tretiesiems asmenims pasireiškimu, tačiau su draudėjo pretenzijos dėl šio įvykio pateikimu, todėl teisėjų kolegija tokią poziciją vertino kaip nepagrįstą draudiko atsisakymą išmokėti išmoką.

Atskirai paminėtina 2004 m. birželio 23 d. nutartis c. b. *D. Bagdonienė v. AB „Lietuvos draudimas“*. Ši nutartis svarbi tuo, kad joje notaro civilinės atsakomybės kilimo pagrindai buvo aiškinami kiek kitaip nei ankstesnėse panašaus turinio bylose. Visų pirma teisėjų kolegija nutartyje pažymi, kad tretiesiems asmenims padaryta žala turėtų būti atlyginama visiškai net ir tuomet, kai notaras suklydimo įtakoje ar dėl kitų asmenų neteisėtų veiksmų (pvz. apgaulės) atlikdamas savo profesinėje veikloje jam priskirtas funkcijas padaro formalus pobūdžio pažeidimą, kuriuo prisidedama prie žalos atsiradimo. Šioje nutartyje teisėjų kolegija griežtai atribojo notaro ir jo civilinę atsakomybę apdraudusio draudiko atsakomybės kilimo sąlygas, nurodydama, jog draudiko atsakomybė gali kilti nesant notaro veiksmuose kaltės: „notaro neatsargumas ar kaltės nebuvimas patys savaime neatleidžia draudiko nuo prievolės išmokėti draudiminę išmoką įvykus draudiminiam įvykiui, abiem nurodytais atvejais draudiminė apsauga galioja, nebent žala yra padaroma tyčiniiais notaro veiksmis – tai pripažįstama nedraudiminiu įvykiu“. Dar daugiau, LAT pabrėžia, kad notaro civilinės atsakomybės draudime pats draudžiamasis įvykis yra faktas, kad tam tikri notaro veiksmai

buvo tiesioginė arba netiesioginė žalos tretiesiems asmenims atsiradimo priežastimi: „nepaisant to, ar notaras galėjo ir/ar turėjo žinoti apie atliekamų notarinių veiksmų neteisėtą pobūdį, numatyti atsirasiančią žalą, patyrusio žalą trečiojo asmens tiesioginio reikalavimo teisę draudikui į draudimo išmoką apsprendžia objektyviai įvykęs draudiminis įvykis – faktas, jog esantys priežastiniame ryšyje notaro neteisėti veiksmai padėjo atsirasti žalai arba prisidėjo prie žalos atsiradimo“. LAT šioje nutartyje taip pat pasikartojo, kad notaro atžvilgiu atsakomybės taikymas yra galimas tik įrodžius civilinės atsakomybės taikymo visas bendrąsias sąlygas.

2006 m. sausio 11 d. nutartyje c. b. *M. S. v. notarė L. P.* LAT laikėsi notaro civilinės atsakomybės draudiko atsakomybės kilimo nepriklausomai nuo notaro kaltės teisinio aiškinimo ir nurodė, jog privalomas profesinės civilinės atsakomybės draudimas yra draudėjo atsakomybės už jo žalą, padarytą atliekant profesinę veiklą, draudimas, todėl žalos atlyginimo trečiajam asmeniui prievolė gali atsirasti net ir nepriklausomai nuo draudėjo ar kitų asmenų, už kuriuos draudėjas atsako, kaltės, išskyrus atvejus, įvardijamus draudimo sutartyje nedraudžiamaisiais. Kaip ankstesnio teiginio išėities tašką LAT šioje nutartyje paminėjo ankščiau išdėstytą poziciją, jog esant sudarytai CAD sutarčiai, turi būti taikomos šios sutarties nuostatos, apibrėžiančios, kuris asmuo, kokio dydžio ir kokia tvarka atlygina padarytą žalą. Teismas šioje nutartyje taip pat pažymėjo, jog turi būti tinkamai įvertinta ir atskirta draudžiamąjo įvykio priežastys bei pats draudžiamasis įvykis, kuris įprastai būna apibrėžtas Notarų civilinės atsakomybės, atliekant notarinius veiksmus, draudimo taisyklėse. Kaip antai, šioje byloje tam tikri aplaidūs notaro veiksmai, remiantis minėtomis taisyklėmis, laikytini tik draudžiamąjo įvykio priežastimis, ir laikomi draudžiamuoju įvykiu tik tada, kai yra nustatyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu.

Verta paminėti, kad neturtinės žalos, sietinos su notaro veiksmais, atlyginimo klausimas buvo taip pat nagrinėtas kasacinės instancijos teismo. 2006 m. vasario 6 d. nutartyje c. b. *T. V. v. Kelmės rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. B.* LAT pažymėjo, kad notaro veiklą reglamentuojantis Notariato įstatymas⁶⁵, neturtinės žalos atlyginimo nenumato. Atsižvelgiant į tai, tokios žalos atlyginimas įmanomas tik kitais, CK 6.250 str. 2 d. numatytais pagrindais, t. y. turi būti atlyginama tokia neturtinė žala, kuri padaryta nusikaltimo atveju, kai ji padaryta asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo. Nesant bent vieno iš šių pagrindų, pareiga notarei atlyginti dėl savo veiksmų padarytą neturtinę žalą negali atsirasti. Tačiau pažymėtina tai, kad šioje vietoje LAT sprendė būtent notarės civilinės atsakomybės kilimo klausimą delikto pagrindu, tačiau dėl draudiko prievolės atlyginti neturtinę žalą pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį, nebuvo pasisakyta. Kita vertus,

⁶⁵ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.

teisėjų kolegija nutartyje patvirtinto nukentėjusiojo asmens teisę teikti reikalavimą draudikui dėl neturtinės žalos atlyginimo, todėl, netgi nesant detalesnių teisės išaiškinimų, laikytina, kad neturtinės žalos atlyginimas pagal notaro civilinės atsakomybės draudimo sutartį yra įmanomas. Priminsime, kad 2006 m. balandžio 11 d. LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartimi civilinėje byloje *O. V. v. „PZU Lietuva“* buvo konstatuota, kad CAD sutartyje nesant atskirai nurodyta, kokios rūšies žalą įsipareigoja atlyginti draudimo kompanija, laikytina, jog sutartis sudaroma tiek dėl turtinės, tiek dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Visgi 2006 m. birželio 30 d. nutartyje c. b. *J. G. v. notarė Laimutė Telksnienė, VĮ Registrų centras* kasacinis teismas pripažino, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika notarų atsakomybės klausimais, nepaneigiant kaltės, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, nustatymo būtinumo, modifikavosi ir pažymėjo, kad pagal Notariato įstatymo⁶⁶ 16 straipsnį notarai atsako už žalą, padarytą kaltais veiksmais, vykdant notaro profesinę veiklą. Taigi nors notaro atsakomybę lemia ir pati lengviausia kaltės forma, tačiau vis dėlto notaro atsakomybė be kaltės negalima. Šioje nutartyje, joje pabrėžus periodiškai brandintą notaro civilinės atsakomybės be kaltės atmetimo idėją, galbūt pristigo tik pateikto išaiškinimo sąlyčio su notaro civilinės atsakomybės draudimu. Kita vertus, praktika šiuo klausimu laikytina jau gana nusistovėjusia, pabrėžiant CAD reglamentuojančių teisės aktų, o ypač CAD sutarties svarbą sprendžiant draudimo išmokos mokėjimo klausimus.

Galima būtų pasidžiaugti tuo, kad po paskutiniųjų LAT nutarčių aktualiais klausimais, notaro, kaip valstybės įgalioto asmens, atliekančio įstatymo pavestas funkcijas, atsakomybės kilimo pagrindai tapo pakankamai aiškiai apibrėžti ir reglamentuoti. Tą patvirtina 2007 m. birželio 19 d. LAT nutartis c. b. *V. V. v. V. P., AB „Lietuvos draudimas“ ir kt.* Joje pabrėžtinai konstatuojama, jog kaltė yra notaro atsakomybės sąlyga. Be to, patvirtinama, jog byloje dėl notaro veiksmais padarytos žalos atlyginimo nukentėjusysis privalo įrodyti padarytą žalą, neteisėtus veiksmus, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos. Kasacinės instancijos teismas šįkart konkrečiai nurodo, kurie teisės aktai ir normos turėtų būti taikomos, sprendžiant notaro deliktinės civilinės atsakomybės kilimo klausimą: „už žalą, padarytą kaltais notariniais veiksmais, notarai atsako Civilinio kodekso⁶⁷ nustatyta tvarka, todėl sprendžiant žalos atlyginimo klausimą, reikia vadovautis Civilinio kodekso šeštosios knygos XXII skyriaus trečiojo skirsnio normomis, reglamentuojančiomis deliktinę atsakomybę“.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Reikia pažymėti, kad nagrinėtoji LAT praktika didžiąja dalimi atitinka civilinės teisės mokslo plėtojama aktualių notaro civilinės atsakomybės klausimų sampratą. Antai E. Baranauskas savo moksliniame straipsnyje reziūuoja, jog „teiginys, kad, esant civilinės atsakomybės draudimui, žalos atlyginimas įmanomas net ir tais atvejais, kai deliktinės civilinės atsakomybės taikymas būtų negalimas, yra teisingas tik tuomet, kai notarui gali būti pritaikyti atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, o draudikas, nepaisant to, privalės vykdyti savo sutartinius įsipareigojimus“⁶⁸. Pažymėdamas, kad notaro civilinei atsakomybei atsirasti yra būtinos visos keturios civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygos, autorius minėtame straipsnyje pasiūlo dar tikslesnius ir apčiuopiamesnius notaro „kaltės“ kriterijus, nurodydamas, jog *bonus pater familias* etalono taikymas notarui reiškia ne tik tai, kad jis turi būti toks geras teisininkas, kad nebūtų sandorių turiniu ar forma neatitinkančių įstatymų, bet ir toks atidus teisininkas, kad atkreiptų dėmesį į visas sandorio sudarymo aplinkybes: asmenų elgesį, išvaizdą, jų paaiškinimus. Be kita ko, šiame straipsnyje autorius grindžia notaro visišką atsakomybės principą ir teigia, jog notaras privalo atlyginti ir negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Pastarasis klausimas, jeigu pamine, LAT praktikoje yra aiškinamas kiek kitaip – notaro atsakomybės ribos aiškinamos Notariato įstatymo⁶⁹, nenumatančio neturtinės žalos atlyginimo, kontekste.

Užbaigiant šį skyrių reikėtų paminėti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika civilinės atsakomybės draudimo klausimais yra formuojama iš esmės perimant civilinės teisės doktrinos progresyvias bei pažangias idėjines tendencijas, o taip pat yra įtakojama besikeičiančių visuomeninių santykių specifikos ir vis įvairiapusiškesnių teisinių bei faktinių argumentų, iškeliamų suinteresuotų kasacinio proceso dalyvių. Be abejo, kiekvienoje intensyviai besikeičiančioje civilinių teisinių santykių plotmėje, neišvengiamas yra vieningos LAT praktikos principo pažeidimas ir civilinės atsakomybės draudimas yra ne išimtis, tačiau toks reiškinys, mūsų nuomone, yra pateisinamas tuo, jog minėta praktika leidžia civilinės atsakomybės draudimo santykius reglamentuoti ir aiškinti vis pažangesniais ir veiksmingesniais teisinio regulavimo metodais, o tai, autoriaus nuomone, leidžia darbo iškeltą hipotezę laikytina teisinga ir patvirtinta.

4. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO KLAUSIMAI EUROPOS BENDRIJŲ TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKOJE

⁶⁸ Baranauskas E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija, 2003, T. 37 (29), P. 59-65.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.

Nors nagrinėjama tema yra tiesiogiai siejama būtent su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika konkrečiais klausimais, autorius norėtų išesti už šios temos ribų ir trumpai paminėti keleto civilinės atsakomybės draudimo klausimų išaiškinimą Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (toliau – EBTT) praktikoje. Nors šiuos klausimus sunku nagrinėti atsietai nuo nacionalinių šalių bei Bendrijos teisės aktų, dėl ribotos darbo apimties bei jau ankščiau minėto temos konkretumo, apsiribosime gana konkrečiomis EBTT išvadomis.

2005 m. birželio 30 d. EBTT nagrinėjo bylą⁷⁰, kurioje pareiškėjas pateikė klausimą, ar nacionalinės teisės norma, leidžianti atsisakyti išmokėti ar sumažinti privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įmonės mokėtiną žalos atlyginimą, tai grindžiant keleivio prisidėjimu prie jo patirtos žalos atsiradimo (neblaivumas), nepažeidžia Antrosios direktyvos⁷¹ 2 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos ir Trečiosios direktyvos⁷² 1 dalies ir ar atsakymas į šį klausimą skiriasi, jei keleivis yra transporto priemonės savininkas. Nurodęs, jog Antrosios direktyvos 2 straipsnio 1 dalies antroji pastraipa turi būti aiškinama taip, jog teisės nuostata ar draudimo polise esančia sutarties sąlyga, numatančia, kad draudimas negalioja tam tikrais transporto priemonių naudojimo ar vairavimo atvejais, galima remtis prieš eismo įvykyje nukentėjusius trečiuosius asmenis, tik jei draudikas gali įrodyti, jog asmenys savanoriškai įsėdo į padariusį žalą automobilį, žinodami, kad jis pavogtas bei Trečiosios direktyvos 1 straipsniu, numatančiu, kad žala asmeniui atlyginama visiems keleiviams, išskyrus vairuotoją, todėl transporto priemonės savininkas, važiuodamas ja kaip keleivis, nepraranda teisės gauti žalos atlyginimą, EBTT konstatavo, kad „nacionalinės teisės normos, leidžiančios atsisakyti išmokėti ar neproporcingai sumažinti privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įmonės mokėtiną žalos atlyginimą, tai grindžiant keleivio prisidėjimu prie jo patirtos žalos atsiradimo prieštarauja Antrosios Tarybos direktyvos 2 straipsnio 1 daliai ir 1990 m. gegužės 14 d. Trečiosios Tarybos direktyvos 1 straipsniui. Aplinkybė, kad šis keleivis yra transporto priemonės, kurios vairuotojas sukėlė eismo įvykį, savininkas, nėra svarbi“.

2005 m. gruodžio 1 d. nagrinėtai bylai⁷³ prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausė, ar Direktyvos 2000/26⁷⁴ 4 straipsnio 6 dalis draudžia nacionalinės teisės normą, pagal kurią žalą patyrusi šalis, nustačiusi pagrįstą trumpesnį nei šioje nuostatoje numatytą trijų

⁷⁰ Teisingumo Teismo pirmosios kolegijos 2005 m. birželio 30 d. sprendimas byloje „Candolin ir kt.“, Nr. C-537/03.

⁷¹ 1983 m. gruodžio 30 d. Antroji Tarybos Direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo 84/5/EEB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.

⁷² 1990 m. gegužės 14 d. Trečioji Tarybos Direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo 90/232/EEB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.

⁷³ Teisingumo Teismo antrosios kolegijos 2005 m. gruodžio 1 d. nutartis byloje „Ostermann“, Nr. C-447/04.

⁷⁴ 2000 m. gegužės 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/26/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/239/EEB ir 88/357/EEB (Ketvirtoji transporto priemonių draudimo direktyva).

mėnesių mokėjimo terminą, gali draudimo įmonei pareikšti ieškinį. Teismas pažymėjo, kad Direktyvos 2000/26 4 straipsnio 6 dalies tikslas yra ne nustatyti draudikui pagrįstą terminą sureguliuoti žalą, o, kaip matyti iš šios direktyvos aštuonioliktos konstatuojamosios dalies, užtikrinti konkrečią žalą patyrusios šalies teisę, kad jos žala būtų sureguliuota nedelsiant. Be to, byloje buvo reziumuota, jog išaiškinimas, kad Direktyvos 2000/26 4 straipsnio 6 dalis draudžia nacionalinės teisės normą, pagal kurią žalą patyrusi šalis gali reikalauti žalos atlyginimo per pagrįstą trumpesnį nei minėtą trijų mėnesių mokėjimo terminą, prieštarautų šios direktyvos 10 straipsnio 4 daliai, kuri numato, kad pagal Europos Bendrijos (toliau – EB) steigimo sutartį⁷⁵ valstybės narės gali išlaikyti jau priimtas arba priimti naujas nuostatas, kurios žalą patyrusiai šaliai yra palankesnės už tas, kurios yra būtinos, kad būtų laikomasi Direktyvos 2000/26. Remdamasis tuo Teisingumo Teismas šioje byloje konstatavo, kad Ketvirtoji transporto priemonių draudimo direktyva 4 straipsnio 6 dalis aiškintina taip, jog ši nuostata nedraudžia nacionalinės teisės normos, pagal kurią žalą patyrusi šalis, nustačiusi pagrįstą trumpesnį nei šioje nuostatoje numatytą trijų mėnesių mokėjimo terminą, gali draudimo įmonei pareikšti ieškinį.

2006 m. liepos 13 d. sujungtose bylose C-295/04–C-298/04 EBTT sprendė klausimus, susijusius su transporto priemonių savininkų ir valdytojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo paslaugas siūlančių draudimo įmonių tarpusavio susitarimais, kuriais buvo keičiamasi informacija, susijusia su visais draudiminės veiklos aspektais, ypač kainomis, įmokų dalies grąžinimu, gautomis pajamomis, išlaidomis, susijusiomis su nelaimingais atsitikimais ir platinimu ir tokių susitarimų atitikimu Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsniu, draudžiančiu visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas bendrojoje rinkoje. Konstatuojamojoje dalyje EBTT pateikė šiuos išaiškinimus:

1. Toks draudimo įmonių sudarytas kartelis arba tokie suderinti veiksmai, kuriuos sudaro keitimasis informacija, galinčia leisti padidinti transporto priemonių savininkų ir valdytojų privalomojo CAD įmokas, nors tai nėra pagrįsta rinkos sąlygomis, ir kurie reiškia nacionalinių konkurencijos apsaugos taisyklių pažeidimą, gali reikšti ir EB 81 straipsnio pažeidimą, jei, atsižvelgiant į nagrinėjamos nacionalinės rinkos sąlygas, egzistuoja pakankamai didelė tikimybė, kad nagrinėjamas kartelis ar suderinti veiksmai gali tiesiogiai ar netiesiogiai, realiai ar potencialiai daryti įtaką kitų valstybių narių ūkio

⁷⁵ 1992 m. vasario 7 d. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

subjektams parduodant šio draudimo polisus atitinkamoje valstybėje narėje ir jei ši įtaka nėra nedidelė;

2. EB 81 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kiekvienas asmuo turi teisę nurodyti, jog šiuo straipsniu draudžiamas kartelis ar veiksmai negalioja, ir, esant priežastiniam ryšiui tarp kartelio arba suderintų veiksmų ir žalos, prašyti atlyginti šią žalą;
3. Nesant šią sritį reglamentuojančių Bendrijos teisės aktų, kiekvienos valstybės narės vidaus teisinėje sistemoje nustatomi senaties terminai dėl prašymo atlyginti žalą, kuri buvo padaryta karteliu arba veiksmais, draudžiamais EB 81 straipsniu, su sąlyga, kad bus laikomasi ekvivalentiškumo ir veiksmingumo principų;
4. Nesant šią sritį reglamentuojančių Bendrijos teisės nuostatų, kiekviena valstybė narė savo vidaus teisinėje sistemoje turi įtvirtinti kriterijus, leidžiančius nustatyti EB 81 straipsniu draudžiamais karteliu ar veiksmais padarytos žalos atlyginimo dydį, su sąlyga, kad bus laikomasi ekvivalentiškumo ir veiksmingumo principų;
5. Iš veiksmingumo principo ir asmens teisės prašyti atlyginti karteliu arba veiksmais, galinčiais apriboti arba iškreipti konkurenciją, padarytą žalą išplaukia, kad žalą patyrusiems asmenims turi būti sudaryta galimybė prašyti atlyginti ne tik faktiškai patirtą žalą (*damnum emergens*), bet taip pat ir negautas pajamas (*lucrum cessans*) bei palūkanas.

Įdomi byla EBTT buvo išnagrinėta 2007 m. balandžio 19 d.⁷⁶ Airijos Aukščiausiasis Teismas prašydamas priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo klausė ar Trečiosios direktyvos⁷⁷ 1 straipsnis turi būti aiškinamas kaip draudžiantis nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos privalomasis transporto priemonių CAD neapima atsakomybės už asmenų, keliaujančių toje transporto priemonės dalyje, kuri neskirta keleiviams ir kurioje jiems neįrengta sėdimų vietų, sužalojimą. Faktinėse šios bylos ištakose Airijos pilietė E. Farrell tapo 1996 m. sausio 26 d. įvykusio kelių eismo įvykio auka. Ji keliavo furgone, kurio galinė dalis nebuvo skirta ir pritaikyta vežti keleivius. A. Whitty, šio furgono savininkas ir vairuotojas, nesuvaldė savo transporto priemonės ir atsitrenkė į sieną. Kadangi transporto priemonėje nebuvo galinių sėdynių, kelių eismo įvykio metu E. Farrell sėdėjo ant sunkvežimio grindų. Nustačius, kad A. Whitty nebuvo apsidraudęs, E. Farrell kreipėsi į Airijos draudikų biurą dėl nuostolių atlyginimo remdamasi 1988 m. Biuro ir Aplinkos ministerijos sudarytu susitarimu, pagal kurį Draudikų biuras įsipareigojo atlyginti nuostolius kelių

⁷⁶ Teisingumo Teismo pirmosios kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis byloje „Farrell“, Nr. C-356/05.

⁷⁷ 1990 m. gegužės 14 d. Trečioji Tarybos Direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo 90/232/EEB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.

eismo įvykių, kuriuos sukėlė įstatymo reikalaujama privalomuoju draudimu neapsidraudę vairuotojai, aukoms. Tačiau Airijos draudikų biuras atsisakė atlyginti E. Farrell nuostolius motyvuodama tuo, kad ši keliavo transporto priemonės dalyje, kuri nebuvo skirta keleiviams vežti ir kurioje tam nebuvo įrengta sėdimų vietų.

EBTT pažymėjo, jog, visų pirma, pagal Trečiosios direktyvos 1 straipsnį privalomasis draudimas apima atsakomybę dėl visiems keleiviams, išskyrus vairuotoją, padarytos žalos dėl transporto priemonės naudojimo, todėl Bendrijos teisės aktų tikslams prieštarautų situacija, kurioje sąvoka „keleivis“ neapimtų visų motorinėje transporto priemonėje esančių žmonių ir todėl draudiminė apsauga negalėtų nukentėjusiesiems asmenims, buvusiems transporto priemonėje, neskirtoje juos vežti ir tam neįrengtoje. Be to, EBTT pažymėjo, kad pagal Trečiosios direktyvos ketvirtą ir penktą konstatuojamąsias dalis šios nuostatos tikslas yra būtent panaikinti spragas, susijusias su privalomojo motorinių transporto priemonių keleivių draudimo apsauga, tam tikrose valstybėse narėse ir apsaugoti šią ypač pažeidžiamą galimų nukentėjusiųjų kategoriją, taip pat garantuoti, jog su nukentėjusiais autoįvykio metu bus elgiamasi vienodai, nepaisant to, kurioje Bendrijos valstybėje įvykis atsitiko. Remdamasis tuo, Teisingumo Teismas konstatavo, jog 1990 m. gegužės 14 d. Trečiosios Tarybos direktyvos 90/232/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo 1 straipsnis „aiškintinas kaip draudžiantis nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos transporto priemonių civilinės atsakomybės draudimas neapima atsakomybės už asmenų, keliaujančių motorinės transporto priemonės dalyje, kuri neskirta keleiviams ir kurioje jiems nėra įrengta sėdimų vietų, sužalojimą“. Be to, Teismas nurodė, kad Trečiosios direktyvos 90/232 1 straipsnis atitinka visas tiesioginio veikimo sąlygas ir todėl suteikia privatiems asmenims teisių, kuriomis jie gali tiesiogiai remtis nacionaliniuose teismuose.

Tai tik keletas paminėtų Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimų civilinės atsakomybės draudimo klausimais. Nors iš paminėtų sprendimų būtų sunku susidaryti objektyvią nuomonę apie tarptautiniu lygiu intensyviausiai sprendžiamas aktualaus instituto problemas, tačiau aišku tai, jog Teisingumo Teismui dažniausiai pateikiami klausimai, susiję su draudimo bendrovių veiklos organizavimo principais, draudimo išmokų mokėjimo taisyklėmis bei draudimo teisinio santykio dalyvių teisių ir pareigų reglamentavimu. Prisiminkime, kad šiame darbe jau analizuota LAT praktika civilinės atsakomybės draudimo bylose buvo nukreipta į tų pačių arba panašių klausimų teisinį vertinimą. Pripažįstant, jog EBTT yra Bendrijoje taikytinos teisės formuotojas ir nuolatinis sergėtojas bei turint omenyje privalomąjį Lietuvos teisinės sistemos harmonizavimą su

Bendrijos teise, darome išvadą, kad LAT praktikos kitimo tendencijos yra pateisinamos ir Bendrijoje formuojamo CAD teisinio ir reglamentavimo bei faktinio normų įgyvendinimo prasme.

Apibendrinant darbe pateiktus LAT praktikos formavimo ypatumus, jos kitimo tendencijas ir bruožus, reikia pastebėti, kad kasacinės instancijos teismo formuojama praktika yra iš dalies besikeičianti svarbiausiuose ir intensyvėjančiuose CAD teisinio instituto segmentuose: draudiko ir draudėjo teisinio statuso ir prievolės nukentėjusiojo atžvilgiu rūšies srityje, neturtinės žalos atlyginimo teisinio reglamentavimo, atgręžtinio reikalavimo teisės ir skolos perkėlimo atskyrimo, žalos dydžio nustatymo bei išmokėjimo principų formavime, populiariausių veiklos (profesinės) civilinės atsakomybės draudimo srityje. Laikotarpiu nuo 1998 m. iki šių dienų minėtų elementų teisinis traktavimas kito, įgavo tarpusavio sistemiškumą, logiškumą, hierarchinį pobūdį, atsirado savita minėtų segmentų samprata, įtakojanti socialinių santykių raidą ir prioritetus, o šių santykių raida, savo ruožtu, tapo formuojamos praktikos pokyčių priežastimi. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. LAT suformuota praktika tapo ir sudėtine Europos Bendrijos teismų formuojamos praktikos dalimi bei įgavo Europos Bendrijų Teisingumo Teismo formuojamas CAD teisinio reglamentavimo tendencijas.

Darbe iškelta hipotezė įrodyta: vieningos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos civilinės atsakomybės draudimo bylose formavimas yra neįmanomas nuolatos besivystančioje ir kokybiškai tobulėjančioje civilinių teisinių santykių plotmėje.

IŠVADOS

1. Civilinės atsakomybės draudimo sutartis – tai įstatymiškai reglamentuota, ribotos piniginės apimties nuostolių atsiradimo rizikos perkėlimo sutartis, kai draudėjo vykdomai veiklai arba civilinės apyvartos objektų disponavimui yra nustatoma draudiminė apsauga, pasireiškianti rizikos, galinčios atsirasti iš tokios veiklos arba disponavimo minėtu objektu perkėlimu draudikui, riziką apribojant draudimo sutartyje nustatyta suma;
2. Civilinės atsakomybės draudimo tikslus autorius siūlo formuluoti taip: 1) nukentėjusiojo (kreditoriaus) apsauga – efektyviai atlyginti apdraustojo veiksmų, neveikimo arba aplaidumo sąlygotus nuostolius; 2) skolininko (apdraustojo) apsauga – gynimasis nuo nuostolių atlyginimo savo atsakomybę apribojant arba eliminuojant draudiminės apsaugos laiduojama draudimo suma; 3) visuomeninio gerbuvio užtikrinimas – socialinių santykių stabilumo, profesinės veiklos laisvės bei proporcingo rizikos paskirstymo įtvirtinimas;

3. Skirtingų civilinės atsakomybės draudimo teorijų samprata, išskirtiniai bruožai ir tikslai leidžia nagrinėjimą civilinės teisės institutą laikyti, kaip nevienareikšmiškai suprantamą ir vertinamą asmens turtinių intereso apsaugos mechanizmą, kurio tinkamam įgyvendinimui bei efektyviam šiam institutui iškeltų tikslų pasiekimui, mūsų nuomone, reikalingas tiek Lietuvos civilinės atsakomybės draudimo specialistų bei mokslininkų filosofinis praktinis pagrindimas, tiek teisingumą šalyje vykdančių teismų kryptingos praktikos formavimas;
4. Draudėjo ir draudiko tarpusavio santykio ir statuso nukentėjusiojo asmens atžvilgiu samprata LAT praktikoje, o ir materialiniuose teisiniuose santykiuose kito. Pripažįstant draudiką atsakingu dėl nuostolių trečiajam asmeniui atlyginimo, vėliau įtvirtinamas draudiko ir draudėjo solidarumas, o galiausiai – subsidarius žalos atlyginimo pobūdis. Nukentėjusiojo interesų efektyvios gynybos prasme bei draudiko prisiimamos rizikos racionaliam pagrindimui, subsidarius draudiko ir žalą padariusio asmens (draudėjo) prievolės pobūdis laikytinas pažangiu draudiminės apsaugos modeliu;
5. LAT praktikos suvienodinimas neturtinės žalos atlyginimo, esant civilinės atsakomybės draudimui, klausimu, davė teigiamos įtakos bendrai civilinės atsakomybės draudimo instituto plėtotei, o ypač tinkamai draudiko atsakomybės ribų ir žalos civilinės atsakomybės draudime sampratai suformuoti. LAT vėliausios praktikos formavimas šiuo klausimu, laikytinas pozityviu postūmiu pilnutinio žalos atlyginimo principo įgyvendinime, o pati praktika tampa visuomeninių santykių įtakojamu bei į juos orientuota;
6. Kokybiniu požiūriu LAT praktika regresinio reikalavimo ir subrogacijos civilinės atsakomybės draudime srityje laikytina gana kryptinga ir išsamia – CAD sutarties samprata bei sutarties šalių tarpusavio teisės ir pareigos draudžiamąjį įvykio pasekmių kompensavimo kontekste ne kartą išsamiai išaiškintos, tačiau vis dar klystama dėl terminijos vartojimo;
7. Draudimas visuomenei yra naudingas ir reikalingas tiek, kiek asmens civilinės atsakomybės rizika yra sumažinama ar apskritai eliminuojama veiksmingai veikiant draudiminei apsaugai. Draudimo išmokos dydžio apskaičiavimo bei išmokėjimo procedūros griežtas reglamentavimas ir efektyvus faktinis veikimas turi esminę reikšmę CAD santykių atsiradimui ir vystymuisi bei pozityviam socialiniam požiūriui į CAD formuoti;
8. LAT formuojama praktika vežėjų civilinės atsakomybės draudimo srityje atitinka ir prisitaiko prie vis sudėtingesniu tampančio vežimo teisinio santykio specifikos, gana vienareikšmiškai aiškinamas vežėjo civilinės atsakomybės draudikų solidarumas žalos atlyginimo vykdyje, išskiriami esminiai draudimo sutarties bruožai bei santykis su CMR konvencijos nuostatomis, o tai lemia ir objektyvesnę, patikimesnę bei šiuolaikiškesnę vežimo CAD santykių traktavimą;

9. Notaro, kaip valstybės įgalioto asmens, atliekančio Notariato įstatymo jam pavestas funkcijas, atsakomybės kilimo pagrindai ir ribos tiek teisine, tiek visuomenine prasme tampa labiau apibrėžtos ir reglamentuotos, o teismų praktika šioje srityje didžiąja dalimi atitinka civilinės teisės mokslo plėtojama aktualiausių notaro civilinės atsakomybės draudimo klausimų sampratą;
10. LAT praktika civilinės atsakomybės draudimo klausimais yra formuojama perimant civilinės teisės doktrinos progresyvias bei pažangias idėjines tendencijas, o taip pat yra įtakojama besikeičiančių visuomeninių santykių specifikos ir vis įvairiapusių teisinių bei faktinių argumentų, iškeliamų suinteresuotų kasacinio proceso dalyvių.
11. Kiekvienoje intensyviai besikeičiančioje civilinių teisinių santykių plotmėje, neišvengiamas yra vieningos LAT praktikos principo pažeidimas ir civilinės atsakomybės draudimas yra ne išimtis, tačiau toks reiškinys yra pateisinamas tuo, jog minėta praktika leidžia civilinės atsakomybės draudimo santykius reglamentuoti ir aiškinti vis pažangesniais ir veiksmingesniais teisinio reguliavimo metodais, o kartu įstatymų leidėjui išryškina teisinio apibrėžtumo reikalaujančias instituto sritis.
12. LAT praktikos raida civilinės atsakomybės draudimo bylose yra įtakojama Europos Bendrijų Teisingumo Teismo formuojamos praktikos tendencijų, susijusių su efektyviu CAD teisiniu reglamentavimu bei faktiniu normų įgyvendinimu, kas laikytina privalomo Lietuvos teisinės sistemos harmonizavimo su Bendrijos teise įgyvendinimo požymiu.

AUTORIAUS PASIŪLYMAI

Kadangi šio mokslinio tiriamojo darbo objektas yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika sprendžiant teisės taikymo klausimus aktualiose civilinės atsakomybės draudimo srityse, išanalizavęs šios praktikos kitimo tendencijas ir jų priežastis bei pateikęs sisteminiu, analitiniu ir istoriniu tyrimų metodu pagrįstas išvadas, autorius norėtų pateikti keletą teisinių-praktinių pasiūlymų, galinčių turėti įtakos kryptingam tolimesnės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos formavimui bei efektyviam materialinių CAD santykių vystymuisi:

1. Darbe jau buvo pabrėžta, jog vieningos LAT praktikos pokyčiai yra objektyviai pateisinami atspindint besikeičiančius visuomeninius santykius civilinės atsakomybės draudime, suteikiant šiems santykiams teisiškai pažangesnę formą, suformuojant universalesnę draudėjų bei nukentėjusiųjų apsaugos sistemą. Tačiau, autoriaus nuomone, teisiškai ir morališkai nepriimtinas yra LAT praktikos dviprasmiškumas įtakojamas LAT teisėjų kolegijų kartais pastebimai skirtingo požiūrio į atskirus nagrinėjamo instituto bruožus.

Siekiant išlikti korektiškiems, neminėsime konkrečių problemos atveju, tačiau pažymėsime, kad ne išimtimi laikytina aplinkybė, jog kai kuriais esminiais CAD klausimais vieninga praktika nusistovėjo tik šiuos klausimus išaiškinus išplėstinei teisėjų kolegijai, o kartais ir šiuo atveju dviprasmybių išlikdavo. Atsižvelgiant į tai, autorius mano esant būtina tobulinti LAT formuojamos praktikos susižinojimo ne tik tarp teismų ir visuomenėje, tačiau ir tarp pačių šios praktikos formuotojų sistemą. Be to, nukrypstant nuo faktinėmis aplinkybėmis analogiškose arba iš esmės panašiose bylose išdėstytų teisės išaiškinimų (*ratio decidendi*), manome, yra būtina pateikti išsamius ir objektyvius tokio nukrypimo motyvus, o sprendimą grįsti, be kita ko, ir socialiniais bei perspektyviai orientuotais argumentais.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos nepastovumas šiame darbe iš dalies buvo grindžiamas ir Teisingumo Teismo teikiamais Bendrijos teisės išaiškinimais civilinės atsakomybės draudimo srityje. Tačiau, autorius nuomone, galimybės šiais išaiškinimais remtis savo interesus teismuose ginantiems asmenims – ribotos. Deklaruojant nacionalinių teismų praktikos orientavimą į Bendrijos teisėje įtvirtintus CAD atskirų elementų traktavimo modelius, mūsų manymu, yra būtina LAT nutartis grįsti būtent Bendrijos teisės išaiškinimais arba į nutartis įtraukti bent jau nuorodas į reikšmingiausias iš jų. Be to, žinant, jog kasacinėje instancijoje bylos šalims įprastai atstovauja kvalifikuoti teisininkai, turintys plačias galimybes išanalizuoti egzistuojančią LAT, o ir Bendrijos teismų praktiką aktuali klausimu, nuorodos į reikšmingiausias Teisingumo Teismo sprendimus „Teismų praktikoje“ bei elektroninėje bylų kaupimo versijoje internete šias galimybes dar labiau išplėstų, o tai, savo ruožtu, leistų kasaciniam teismui pateikti išsamius ne tik nacionalinės, tačiau ir tarptautinį elementą turinčius teisinius argumentus kasaciniame skunde arba atsiliepime į jį. Šio pasiūlymo tikslas – į vieningos LAT praktikos formavimą betarpiškai įtraukti pačius draudimo civilinio teisinio santykio dalyvius, sudarant jiems neribotas galimybes savo interesus ginti remiantis nacionaline ir Bendrijos teise, kadangi būtent materialieji teisiniai santykiai įtakoja ir didžiąja dalimi formuoja vienokas ar kitokias teismų praktikos kryptis.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika vis tik dar tobulintina ir keletose civilinės atsakomybės draudimo segmentų. Subsidiari draudiko ir žalą padariusio asmens, apdraudusio savo civilinę atsakomybę, atsakomybė jau pakankamai stabiliai įtvirtinta teismų praktikoje, tačiau nukentėjusio asmens tiesioginio reikalavimo teisės įgyvendinimas dar nėra visiškai aiškiai reglamentuotas: neaišku kokius veiksmus turi ar gali atlikti nukentėjusysis, siekdamas atgauti draudimo sumą viršijančią žalos dalį (pats kreiptis į

draudėją, ar tai yra draudiko pareiga). Atsižvelgiant į tai, autorius siūlo įtvirtinti draudiko arba teismo (jeigu vyksta teisminis ginčas) pareigą išaiškinti nukentėjusiajam pilnutinio žalos atlyginimo būdus ir priemones bei privalomus atlikti veiksmus, siekiant gauti nuostolių atlyginimą; nėra išaiškinta kaip nukentėjusysis gali/turi sužinoti žalą padariusio asmens draudiminės apsaugos dydį (draudimo sumą), remdamasis kuo, galėtų įvertinti, kuriam iš CAD santykio šalių reikšti reikalavimą. Tai, mūsų nuomone, turėtų būti draudiko prievolė pirminėje žalos atlyginimo stadijoje; profesinės civilinės atsakomybės draudimo srityje autorius siūlo draudėjo atsakomybės pagal faktinę situaciją kilimo sąlygas aiškinti susietai su draudiko rizikos prisiėmimu, t. y. pabrėžti visas nukentėjusiojo galimybes apginti savo teisėtą interesą.

Literatūros sąrašas:

Lietuvos Respublikos ir Bendrijos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 73-1742.
5. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.
6. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.
7. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 56-1977.
8. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.
9. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 61-2340.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1363 “Dėl Privalomojo civilinės atsakomybės draudimo plėtojimo programos patvirtinimo” // Valstybės žinios. 1998, Nr. 104-2880.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 1100 „ Dėl transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių ir tipinių paprastosios, pasienio ir grupinės transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčių draudimo liudijimų (polisų) formų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 80-2791.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 78 “Dėl statinio projektuotojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2002, Nr. 46-1778.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 79 “Dėl rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2002, Nr. 46-1779.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 580 “Dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2003, Nr. 47-2079.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 22 d. nutarimas Nr. N-91 “Dėl audito įmonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3741.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 „Dėl Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3718.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 12 d. nutarimas Nr. 957 “Dėl antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 128-4605.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 26 d. nutarimas Nr. 1067 “Dėl advokatų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 133-4796.
19. Sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 745 “Dėl pagrindinių tyrėjų ir biomedicininį tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2000, Nr. 110-3550.
20. Sveikatos apsaugos ministro 2005 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. V-6 “Dėl sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2005, Nr. 3-50.
21. Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. N-47 „Dėl Standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2286.
22. 1956 m. gegužės 19 d. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (CMR) // Valstybės žinios. 1998, Nr. 107-2932.
23. 1973 m. liepos 24 d. Pirmoji tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginio draudimo, išskyrus gyvybės draudimą, veiklos pradėjimu ir vykdymu, derinimo 73/239/EEB // Specialusis leidimas. 2004, Nr. 1973/239.
24. 1983 m. gruodžio 30 d Antroji Tarybos Direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo 84/5/EEB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.

25. 1990 m. gegužės 14 d. Trečioji Tarybos Direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo 90/232/EEB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.
26. 1992 m. vasario 7 d. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
27. 2000 m. gegužės 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/26/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/239/EEB ir 88/357/EEB (Ketvirtoji transporto priemonių draudimo direktyva).

Vadovėliai, monografijos:

28. **Bland D.** Insurance: Principles and Practice. Moscow, 1998. P. 31-33.
29. **Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius A.** Draudimas. Kaunas. 1999.
30. **Youngman I.** Directors' and Officers' Liability Insurance. – Cambridge, Woodhead Publishing, 1999, 224 p.

Straipsniai:

31. **Bagdonavičius K.** Transporto priemonių savininkų (valdytojų) civilinės atsakomybės draudimas ir transporto priemonių draudimas // Keturi ratai, 1996, Nr. 4, P. 26-27.
32. **Baranauskas E.** Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29), P. 59-65.
33. **Huber P.** Injury litigation and liability insurance dynamics // Science, 1987, Nr. 4823, P. 31-36.
34. **Kabišaitis A.** Gydytojo veiksmų standarto samprata ir reikšmė taikant gydytojų civilinę atsakomybę Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Teisė, 2003, Nr. 49, P. 38-51.
35. **Kontautas T.** Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.; Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką // Teisė, 2003, Nr. 49, P. 66-73.
36. **Okmanas J.** Civilinės atsakomybės draudimas atsakomybės nepanaikina // Veidas, 1998, Nr. 46, P. 62-63.
37. **Papirtis L. V.** Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija, 2001, T. 23, P. 183-192.
38. **Roberts G.** Understanding the Physician Liability Insurance Crisis // Family Practice Management, 2002. Nr. 9, P. 47-51.

Teismų praktika:

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“, Nr. 27.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. D. Jungevičienė ir kt.*, Nr. 3K-3-398/1999., kat. 7.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *M. D. Pečiūrienė v. R. Butkauskaitė ir kt.*, Nr. 3K-3-336/2000 m., kat. 62.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Kislovas v. AB „Plasta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-869/2000 m., kat. 7.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio mėn. 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Romanskovas v. UAB „Ilarta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-909/2000 m., kat. 8.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė*, Nr. 3K-3-331/2001 m., kat. 39.4, 39.6.2.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Mėlynuoji uoga“ v. UAB „Danajos autotransportas“*, Nr. 3K-7-936/2001 m., kat. 54.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. S. Mačius v. K. Balsienė*, Nr. 3K-7-351/2002 m., kat. 39.4.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Apollo Melkprodukten v. UAB „Rainio transportas“*, Nr. 3K-3-480/2002 m., kat. 54; 18.3.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *B. Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S. Bylinskienė*, Nr. 3K-3-614/2002 m., kat. 39.2.2.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *G. Černevičius v. UAB DK „Lindra“*, Nr. 3K-3-723/2002 m., kat. 39.6.2.12.

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė*, Nr. 3K-7-645/2002 m., kat. 39.2.3.; 39.6.2.13.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. Lukoševičius v. VĮ „Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras“*, Nr. 3K-3-1108/2002 m., kat. 39.6.2.12.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. Petrauskienė v. UAB „Drauda“ – „Ergo Lietuva“*, Nr. 3K-3-1063/2002 m., kat. 39.4.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *VSDFFV Pasvalio rajono skyrius v. AB „Pasvalio melioracija“*, Nr. 3K-3-607/2003 m., kat. 7.1.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Ramanauskas v. UAB draudimo kompanija „Baltic polis“*, Nr. 3K-3-643/2003 m., kat. 67.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Apollo Melkprodukten bv v. UAB DK „Lindra“*, Nr. 3K-3-730/2003 m., kat. 54; 67.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Panevėžio miesto savivaldybė v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-304/2004 m., kat. 31.2; 34; 39.1; 39.4; 39.6.2.12; 67.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. Bagdonienė v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-371/2004 m., kat. 39.4; 39.6.2.13.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“*, Nr. 3K-3-394/2004 m., kat. 67.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *G. Tamašauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-367/2004 m., kat. 31.3.1.; 39.6.1.; 39.6.2.12.; 67.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. Misėkienė v. R. Oganeev*, Nr. 3K-3-475/2004, kat. 39.6.2.2; 39.4; 39.6.2.2; 39.6.2.12.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *G. Gogytė v. UADB „Baltikums draudimas“*, Nr. 3K-3-633/2004, kat. 39.6.1.; 39.2.12.; 67.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Rusijos įmonė OOO „Inkomliga“ v. UAB „Ergo Lietuva“*, Nr. 3K-3-671, kat. 54, 67.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. Vilkauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-174/2005, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos darudimas“ v. E. Šiaudikis*, Nr. 3K-3-126/2005, kat. 114.4; 114.9.3.3.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „IF draudimas“ v. S. Paužolis*, Nr. 3K-3-407/2005, kat. 44.5.2.17; 73.2.6.1.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *VSDFV Šiaulių skyrius v. UADB „Baltikums draudimas“*, Nr. 3K-3-359/2005, kat. 73.2.6.1.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *S. Stech v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-482/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.4.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“*, Nr. 3K-3-503/2005, kat. 37; 38; 73.2.6.1.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Vaitkutė v. K. Norvaiša*, Nr. 3K-3-588/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje *Edgar Petrėnas pagal 281 str. 3 d.*, Nr. 2K-652/2005, kat. 2.1.4.8; 2.1.12.2.1; 2.1.12.2.3.1.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *L. Martinavičienė v. V. Juškevičienė*, Nr. 3K-3-626/2005, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1.

72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Elzbergas v. UAB DK „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-3-634/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *M. S. v. notarė L. P.*, Nr. 3K-3-25/2006, kat. 73.2.6.4.1; 95.3 (S).
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *T. V. v. Kelmės rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. B.*, Nr. 3K-3-88/2006, kat. 44.2.4.2 (S).
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *O. V. v. UAB DK „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-7-115/2006, kat. 73.2.6.1; 44.2.4.2 (S).
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB DK „Baltic Polis“ v. B. K., G. K.*, Nr. 3K-3-300/2006, kat. 38; 73.2.6.1 (S).
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Marijampolės skyrius v. E. J.*, Nr. 3K-3-255/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.17; 73.2.6.1 (S).
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. G. v. notarė Laimutė Telksnienė, VĮ Registrų centras*, Nr. 3K-3-295/2006, kat. 44.5.2.5; 44.5.2.17; 73.2.6.4.1 (S).
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N. N. v. UAB „Lietuva Statoil“*, Nr. 3K-3-465/2006, kat. 95.4.1; 95.4.2; 121.20 (S).
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Klevas“, UAB „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-3-457/2006, kat. 38; 73.2.6.2; 73.2.5.4 (S).
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. A. v. UAB „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-3-531/2006, kat. 114.8.2 „(S)“.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB DB „PZU Lietuva“ v. VĮ „Kauno miškų urėdija“*, Nr. 3K-3-682/2006, kat. 73.2.6.1 (S).

83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *R. J. v. D. G.*, AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-52/2007, kat. 73.2.6.1; 121.1; 121.13 (S).
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. V. v. V. P.*, AB „Lietuvos draudimas“ ir kt., Nr. 3K-3-251/2007, kat. 44.5.2.17 (S).
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. L. ir D. J. v. UADB „Ergo Lietuva“*, Nr. 3K-3-394/2007, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1 (S).
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB DK „PZU Lietuva“ v. D. L.*, Nr. 3K-3-433/2007, kat. 38; 73.1; 73.2.6.1 (S).
87. Teisingumo Teismo pirmosios kolegijos 2005 m. birželio 30 d. sprendimas byloje „Candolin ir kt.“, Nr. C-537/03.
88. Teisingumo Teismo antrosios kolegijos 2005 m. gruodžio 1 d. nutartis byloje „Ostermann“, Nr. C-447/04.
89. Teisingumo Teismo trečiosios kolegijos 2006 m. liepos 13 d. sprendimas byloje „Manfredi“, Nr. C-295/04–C-298/04.
90. Teisingumo Teismo pirmosios kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis byloje „Farrell“, Nr. C-356/05.

Elektroniniai šaltiniai:

91. <http://www.lrs.lt>
92. <http://www.lat.lt>
93. <http://www.teismupraktika.lt>
94. <http://www.dpk.lt>
95. <http://curia.europa.eu>

SANTRAUKA

Civilinės atsakomybės draudimo instituto apimami klausimai iki šiol buvo nevienareikšmiai interpretuojami tiek Lietuvos Respublikos teismų praktikoje, tiek civilinės teisės doktrinoje. Nepaisant to, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra suformuotos principinės teisės aiškinimo taisyklės draudėjo ir draudiko atsakomybės rūšies ir ribų, neturtinės žalos atlyginimo, regresinio reikalavimo bei draudimo išmokos dydžio apskaičiavimo ir išmokėjimo klausimais. Konkretizuotomis ir pakankamai išsamiai teisiškai argumentuotomis laikytinos ir vežėjų bei notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo sritys. LAT praktikos pokyčiai yra glaudžiai įtakojami, o kartu ir pateisinami materialinių teisinių civilinės atsakomybės draudimo santykių raidos momentais, progresyviomis mokslinėmis tendencijomis bei europine analogiško instituto teisinio reglamentavimo mintimi. Civilinės atsakomybės draudimo socialinė paskirtis, jo aktualumas civiliniuose santykiuose bei efektyvaus teisinio reguliavimo svarba suponuoja teismų bei įstatymų leidėjo pareigą šiuos santykius grįsti ir aiškinti, atsižvelgiant į visų suinteresuotų santykio dalyvių interesus.

Raktiniai žodžiai: *civilinės atsakomybės draudimas, draudiko ir draudėjo atsakomybė, subrogacija, neturtinės žalos atlyginimas, draudimo išmoka, vežėjo/notaro civilinės atsakomybės draudimas.*

SUMMARY

The questions involved in the institute of civil liability insurance have been construed ambiguous since our days in the practise of the courts of the Republic of Lithuania as well as the doctrine of the civil law. Despite it, the principled regulations of elucidation the law in the questions like the type and limits of responsibility of insurer and the insured, recovering non-pecuniary damage, the right of recourse, calculating and the pay off insurance premium were formed in the practise of the Supreme Court of Lithuania. The areas of the civil liability of the carrier and notary can also be considered as concretized and explained de jure enough. Some of the variations of the practise of the Supreme Court of Lithuania are closely influenced and justified by the development of the factual relations of civil liability insurance, progressive tendencies of the science and the sense of the European legal regulation of analogue institute. The social purpose of civil liability insurance, the relevance of this institute in the social relations and the importance of legal

regulations presuppose an obligation to the courts and legislative bodies to base and annotate these relations in the view of all concerned parties.

Key words: *civil liability insurance, liability of insurer and the insured, subrogation, recovering non-pecuniary injury, insurance premium, civil liability of the carrier/ notary.*